

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

499 NUMARALI TAHRİR DEFTERİNE GÖRE DUKAKİN

Arife Göknur PARLAK

Danışman

Doç. Dr. Ünal TAŞKIN

ADYAMAN- 2018

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ünal TAŞKIN..... danışmanlığında, Arife Göknur PARLAK tarafından hazırlanan “499 Numaralı.....Tahric.....Rafteğine Göre Dübaskın” başlıklı çalışma 21. / 06. / 2018. tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafındanTarih..... Anabilim Dalı'nda ~~Doktora~~ / Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

İmza:

Danışman Doç. Dr. Ünal TAŞKIN

İmza:

Jüri Üyesi Doç. Öğrt. Üyesi Murat ÇELİKDEMİR

İmza:

Jüri Üyesi Doç. Dr. Saydi Vakıtas İPRAK

İmza:

Jüri Üyesi :

İmza:

12 / 07 / 2018

Enstitü Müdürü

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “499 Numaralı Tahrir Defterine Göre Dukakin” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/06/2018

Arife Gökür PARLAK

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

499 Numaralı Tahrir Defterine Göre Dukakin

Arife Göknur PARLAK

Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Yeniçağ Bilim Dalı

Temmuz, 2018

Dört bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde genel olarak Balkanlar ve Dukakin sancağı hakkında tarihi, coğrafi ve siyasi bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Osmanlı Devleti'nin taşra idari teşkilatı ve Dukakin sancağının yeri hakkında genel açıklamalara değinilmiştir.

Üçüncü bölümünde, nüfus ve yerleşme, Osmanlı Devleti nüfus verilerinin değerlendirilmesi hakkında genel bilgiler verildikten sonra Dukakin sancağının nahiyeleri ayrıntılı olarak incelenip nüfus verilerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, Osmanlı dönemi vergi türleri genel olarak değerlendirilerek sancak genelinde tahsil edilen vergiler ve defterdeki kanunnâme hakkındaki bilgilerden yola çıkılarak Osmanlı ekonomisine olan katkısı araştırılmıştır.

Sonuç kısmında, defterden elde edilen verilerden yararlanılarak demografik, iktisadi ve sosyal açıdan değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dukakin Sancağı, Tahrir, Demografi, İktisat.

ABSTRACT

Master's Thesis

Dukakin According Tahrir Book, Number 499

Arife Göknur PARLAK

Department of History

New Age Scientific

Adıyaman University of Graduate Social Studies

July, 2018

In the first part of our work, which consists of four parts, historical, geographical and political information about Balkans and Dukakin Sancak was given in general.

In the second part, general explanations about the provincial administrative organization of the Ottoman State and the place of Dukakin Sanjak was mentioned.

In the third part, Dukakin Sanjak's was examined thoroughly and the population figures were tried to be reached after giving general information about the population and settlement, evaluation of population data of Ottoman State.

In the fourth part, tax types of the Ottoman economy was searched from the information about tax collected in the starboard and the law of the defunct.

In the conclusion part; demographic, economic and social evaluations were made using the data obtained from the book.

Keywords: Dukakin Sancak, Tahrir, Demography, Economics.

ÖNSÖZ

Bütün toplumlar sürekli olarak değişirler, fakat bu değişim içinde değişmeyen, değişime karşı duran ya da değişimi yavaş olan bazı yapı ve kalıplar vardır. Değişimi bilinçli bir şekilde yönlendirmek isteyen toplumlar, geçmişe ait özellikleri, yapı ve kalıpları rakama dönüştürerek objektif verilere ulaşırlar. Çünkü bilinmeyene ulaşmanın en güzel yolu bilinenden yararlanmaktır. Bunun için de tarih ve istatistikten aynı anda faydalanmak gerekir.

Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya yayılmış olmasına rağmen güçlü bir merkezi otoriteye sahipti. İyi bir idare ve disiplini sağlayabilmek adına farklı sayım yöntemleri geliştirmişti. Her görevlinin görev yaptığı yer, aldığı maaş, görev süresi belli idi. Merkezden en ücrâ köşeye kadar her bölge için bulunan arazinin durumu, hane sayıları, yetiştirilen ürünler, alınan vergiler, asker sayıları ve maaşları gibi her şey kayıt altında tutulurdu. Bu kayıtlar özellikle klasik dönemde çok ayrıntılı ve düzenli tutulmuştur. Bu konuda özellikle tarih bilimcilere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluğun farkında olarak, bilime katkıda bulunmanın yanı sıra bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşmaya çalışırken, doğru yönü bulma adına çok cüzî de olsa bir pay üstlenilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada 1570 yılına ait 499 Numaralı Dukakin Sancağı tahrir defteri incelenmiş ve bundan yola çıkılarak sosyal, demografik ve iktisâdi açılardan bölge yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Balkan ve Rumeli kelimelerinin anlamı, Balkan ve Dukakin halklarının menşei, bölgenin stratejik ve coğrafi konumu, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki ilk fetihleri, iskân ve istimalet politikası ve idâri taksimat üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Osmanlı Devleti'nde yapılan tahrirlere ve tahrirlerin içeriğine değinilmiş sonrasında da 499 numaralı defter kayıtlarına göre Dukakin Sancağındaki nahiyelerin nüfusu tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Üçüncü bölümde 499 Numaralı Dukakin Sancağı Tahrir Defteri verilerinden yola çıkılarak defterde geçen vergiler, görevliler, vergi mükellefleri ve vergiden

muaf olanlar hakkında bazı açıklamalara gidilerek bölgenin iktisâdi ve ekonomik durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma yapılırken bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, her adımda rehber olan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ünal TAŞKIN'a arkadaşlarım Hasan ÖZPOLAT, Erdem COŞKUN ve özellikle kaynak taraması sırasında bana destek olan Belma AYYILDIZ ve Ekrem CAN'a teşekkür ederim.

Adıyaman, Temmuz, 2018

Arife Gökür Parlak

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

Kelime anlamı yazma, kaydetme, deftere geçirme olan “tahrir” Osmanlı maliye teşkilatında vergilerin ve mükelleflerin kimler olduğunun tespit edilmesi için değişik dönemlerde farklı şehirlerde gerçekleştirilen sayımları ifade etmiştir. Osmanlı devletinde tahrirler Tımar sisteminin uygulandığı yerlerde tutulmuştur. Tahrir işlemi “il yazıcı” veya “emin” adı verilen katipler tarafından yapılırdı, bölge kadıları da bu görevlilere yardım ederdi. Tahrir işlem bittikten sonra bu kayıtlar iki nüsha olarak temize çekilir, bu defterlerden biri defterhaneye diğeri de kaydın ait olduğu bölgenin Beylerbeyine gönderilirdi. Osmanlı klasik döneminde (XV-XVI. Yüzyıl) Tımar sisteminin uygulandığı bölgelerde tutulan bu kayıtlar sayesinde, tahririn yapıldığı bölgedeki vergi mükelleflerine ait çeşitli bilgilere, bölgede yetiştirilen ürünlere ve yeraltı yerüstü kaynakları gibi birçok bilgiye ulaşabiliriz. Elde edilen bu vergi çeşitlerinden yola çıkarak bölgenin iklimi, arazilerin verimliliği, nüfus yapısı ve etnik yapı gibi bilgelere ulaşılabilir.

Tez hazırlanırken ana kaynak olarak tahrir defteri kullanılacaktır. Bu deftere göre Dukakinin sosyal, ekonomik ve demografik yapısı hakkında tespitlerde bulunulacaktır.

Yapılacak bu inceleme ile XVI. yüzyıl Osmanlı Balkan coğrafyasında uygulanan sistem hakkında da fikir sahibi olunacaktır.

Tarih bilimine sadece geçmişte olan ve biten şeylerin kaydı olarak bakmamak gerekir. Tarih öğrenmedeki asıl amaç insanların dolayısıyla toplumların birbirleriyle olan ilişkileri, hayatlarını nasıl idame ettikleri, nasıl devletler kurup yıktıkları birbirleriyle olan diyaloglarını okuyabilme bu ilişkilerden günümüzü anlamlandırmada faydalanılabilmeye yeteneğidir. Tarih biliminin amaçlarından yola çıkarak, bu konuda bir tarih araştırmacısı için belki de devasa bir atölye olarak isimlendirebileceğimiz büyük Osmanlı İmparatorluğu'nun, büyük Osmanlı arşivininin bir belgesi olan, dönem Osmanlısının Balkanlar bölgesini 499 Numaralı Dukakın bölgesi Defter Kayıtlarınının bir kısmı günümüz Türkçesine çevrilecektir. Böylece, her anlamda büyük bir değer arz eden

Balkanlardaki bu bölgeye ayna tutup, toplumsal, ekonomik verilerine ulaşmak hedeflenmektedir. Bunun donucunda da toplumsal, sosyal ve kültürel verilere ulaşp tarih bilimine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

499 MUMARALI DUKAKİN SANCAĞI TAHRİR DEFTERİ

1.1.GENEL OLARAK BALKANLAR VE DUKAKİN'İN SİYASİ TARİHİ.....	4
1.1.1.“Balkan” ve Rumeli” Kelimelerinin Anlamı.....	4
1.1.2.Balkan Halklarından Arnavut ve Dukakin Halklarının Menşei.....	5
1.1.3.Genel Olarak Balkan Yarımadası'nın Coğrafi Konumu.....	5
1.1.4.Balkanların Stratejik Konumu, Osmanlı'nın Bölgeye Fetih Sebepleri ve İlk Fetihler	6
1.1.5.Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da Uyguladığı İskân ve İstimâlet Politikası	7

İKİNCİ BÖLÜM

İDÂRİ TEŞKİLAT VE TAKSİMAT

2.1.OSMANLI TAŞRA İDÂRİ TEŞKİLATI VE DUKAKİN SANCAĞI'NIN YERİ.....	9
2.2. SANCAK.....	10
2.3. DUKAKİN SANCAĞININ DÂHİLİ TAKSİMATI	11
2.3.1.Kaza	11
2.3.2.Nahiye	11
2.3.3. Karye (Köy) ve Mezra	12
2.4. SANCAK YÖNETİMİ.....	13

2.4.1. Sancakbeyi.....	14
2.4.2. Alaybeyi (Miralây).....	15
2.4.3.Çeribaşı (Ser'asker).....	15
2.4.4.Subaşı-Kefalya	15
2.4.5.Dizdâr.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YERLEŞME VE NÜFUS

3.1. OSMANLI' DA NÜFUS SAYIMLARI.....	18
3.2. DUKAKİN SANCAĞI NÜFUSU.....	19
3.2.1.Debre (Debir) Nahiyesi.....	19
3.2.2.İspas (Aspas) Nahiyesi.....	21
3.2.3.Poka (Puka) Nam-ı Diğer Malizi	23
3.2.4.İtbala Nahiyesi	24
3.2.5.Büyük Fanta Nahiyesi	26
3.2.6.Mirdid Nahiyesi	27
3.2.8.Rodne Nahiyesi	27
3.2.9.Domşiliç Nahiyesi.....	29
3.2.10.Beşterik Nahiyesi	31
3.2.11.Lom Nahiyesi.....	34
3.2.12.Gora Nahiyesi.....	36
3.2.13.Opolye Nahiyesi	39
3.2.14.Debri Nahiyesi.....	41
3.2.15.Gırbaviçe Nahiyesi.....	42
3.2.16.Jupa Nahiyesi	45
3.2.17.Manuşik Nahiyesi	46
3.2.18.Piloşviç Nahiyesi	47
3.2.19.Çetne Nahiyesi.....	48
3.2.20.Rika Nahiyesi	53
3.2.21.Çerniç Nahiyesi	55
3.2.22.Paştervik Nahiyesi	57
3.2.23.Gırbelan ve Aşağı Gırbelan Nahiyeleri	57
3.2.24.Zadrime Nahiyesi.....	61

3.2.25.Rogam Nahiyesi	62
-----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKTİSADİ DURUM

4.1.VERGİLER	65
4.1.1.Rüsum-ı Örfiye.....	65
4.1.2.Toprak Mahsüllerinden Alınan Vergiler	66
4.1.2.1. Öşür	66
4.1.3.Şahıslardan Alınan Vergiler.....	69
4.1.4.Hayvanlar Üzerinden Alınan Vergiler.....	75
4.1.5.Diğer Vergiler	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA	83
ÖZGEÇMİŞ.....	87
EKLER LİSTESİ	88
EK-1.Dukakin Sancağı (Karacadağ Nahiyesi) Kanunnamesi (TD 499, s.290-1)	89
EK-2.Dukakin Sancağı (Karacadağ Nahiyesi) Kanunnamesinin Latin Alfabesi ile Yazılmış Metni.....	90
EK-3.15. Yüzyıl Arnavutluk Haritası.....	92

KISALTMALAR LİSTESİ

- AÜDTFCD** : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
- Bkz.** : Bakınız.
- BOA** : Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- C.** : Cilt.
- Çev.** : Çeviren.
- DİA.** : Diyanet İslam Ansiklopedisi.
- TD** : Tahrir Defteri
- OBİV** : Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı.
- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kasaba, Karye (Köy) ve Mezrâların Nahiyelere Dağılımı (H.978/M.1570)	12
Tablo 2: Debre (Debri) Nahiyesi Nüfusu.....	20
Tablo 3: İspas (Aspas) Nahiyesi Nüfusu Nüfusu.....	22
Tablo 4: Poka (Puka) Nâm-ı Diğer Malizi Nahiyesi Nüfusu.....	23
Tablo 5: İtbala Nahiyesi Nüfusu.....	25
Tablo 6: Büyük Fanta Nahiyesi Nüfusu.....	26
Tablo 7: Mirdid Nahiyesi Nüfusu	27
Tablo 8: Rodne Nahiyesi Nüfusu	27
Tablo 9: Domsiliç Nahiyesi Nüfusu	30
Tablo 10: Beşterik Nahiyesi Nüfusu	32
Tablo 11: Lom Nahiyesi Nüfusu	34
Tablo 12: Gora Nahiyesi Nüfusu	36
Tablo 13: Opolye Nahiyesi Nüfusu	39
Tablo 14: Debri Nahiyesi Nüfusu	41
Tablo 15: Gırbaviçe Nahiyesi Nüfusu	43
Tablo 16: Jupa Nahiyesi Nüfusu	45
Tablo 17: Manuşik Nahiyesi Nüfusu	46
Tablo 18: Piloşviç Nahiyesi Nüfusu	47
Tablo 19: Çetne Nahiyesi Nüfusu	49
Tablo 20: Rika Nahiyesi Nüfusu.....	53
Tablo 21: Çerniç Nahiyesi Nüfusu	55
Tablo 22: Gırbelan ve Aşağı Gırbelan Nahiyeleri Nüfusu	58
Tablo 23: Zadrime Nahiyesi Nüfusu	61
Tablo 24: Rogam Nahiyesi Nüfusu	63
Tablo 25: Nüfusun Nahiyelere Dağılımı	63
Tablo 26: Değirmenlerin Nahiyelere Dağılımı.....	78

GİRİŞ

Günümüzde tarih bilimi, toplumların hayatını bütün olarak ele alıp toplum hayatına dair araştırmalarını yoğunlaştırmış durumdadır. Bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşmak temel gayelerdendir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tarih bilimciler diğer ülkelere nazaran daha şanslı konumdadır diyebiliriz. Çünkü 600 yıllık büyük Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan devasa arşiv âdeta tarih bilimciler için paha biçilmez bir atölye konumundadır. Osmanlı imparatorluğu her anlamda büyüklüğünü, merkeziyetçiliğini ve düzenini âdeta bu arşivlere aksettirmiştir. Biz bu araştırmada TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin ettiğimiz 499 Numaralı Dukakin Sancağı Tahrir Defteri'ni inceleyeceğiz. Bu Defterin kayda geçiş tarihi (M.1570 H.978) Osmanlı klasik döneminin sonlarına denk gelmektedir. Osmanlı'nın altın çağı olarak da anılan klasik çağda tımar düzeni dikkat çekmektedir. Tımar düzeni ile Osmanlı Devleti bir yandan topraklarını işleyerek üretimin devamlılığını sağlamış diğer yandan ise askerin ekonomik külfetini karşılamıştır. Bu da sürekli birliklerin hazır durumda olmasında etkili olmuştur. Tımar düzeni sayılan yararlarının yanı sıra özellikle devletin merkezi otoritesinin çok geniş bir sahada güçlenmesinde de çok etkili olmuştur.

Tımarın uygulandığı her bölgede Tahrir kayıtları tutulurdu. Osmanlı Devleti bu konuya çok önem vermiştir. Tahrir defterlerinde nüfus kayıtları genellikle kişi olarak değil hane bazında tutulmuştur. Hanedeki kişi sayısı hakkında çeşitli görüşler olsa da genellikle Ömer Lütfü Barkan'ın bir hanedeki kişi sayısını 5 olarak aldığı görüşü kabul görmüştür ki bu konu hakkında geniş bilgiye daha sonra değinilecektir. Kadınlar, çocuklar, engelliler ve bazı din görevlileri vergiye tabi tutulmamıştır. Diğer yandan tahrir defterlerinde vergi mükellefi olarak evlenmemiş, bülûğ çağını geçen sağlıklı erkekler ve dul kadınlar sayılmıştır.¹ Özellikle klasik çağda düzenli bir tahrir kaydı vardır. Tahrir komisyonları kurulup üyelerine yaptıkları hizmet karşılığı çeşitli ödülleri, görevi suistimal karşısında da çeşitli cezalar verilirdi. Tahrir görevlileri bilgili, zeki, tecrübeli güvenilir kişiler arasından seçilirdi. Tahrir kayıtları, fetihlerin hemen ardından veya hükümdar değişikliklerinde yapılmakla birlikte fetih

¹ Cem Behar, "Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)", Tarihi İstatistikleri Dizisi Historical Series Volume, C.2, T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü – State Institute of Statistics Prime Ministry Republic of Turkey, s.X.

sonrasında da farklı bölgelerde farklı zaman aralıklarında yapılıyordu. Tahrirlerin yapılış amaçlarını genel olarak şöyle sıralayabiliriz; vergi mükelleflerini öğrenmek, arazilerin ve maden yataklarının verimlilik derecelerine vakıf olmak, devletin hâkimiyet ve otoritesini hissettirmek. Nitekim benzeri sebeplerden dolayı tahta geçen Padişahların da tahrirleri yeniledikleri görülür.²

² Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, Vakıflar Dergisi, S.XXII, Lale Ofset Matbaacılık, Ankara 1991, s.430.

BİRİNCİ BÖLÜM

499 NUMARALI DUKAKİN SANCAĞI TAHRİR DEFTERİ

TD 499 Başbakanlık Arşivi, Tapu Tahrir Defterleri Tasnifi'nde 499 numarada kayıtlı olan defter 436 sayfadan oluşmaktadır. Defterin ikinci sayfasında sancağa bağlı olan nahiyelerin listesi bulunmaktadır. Bu listede; Debre, İspas, Poka, İtbala, Büyük Fanta, Küçük Fanta, Mirdîd, Rodne, Domşiliç , Beşterik, Lom, Gora, Opolye, Debri, Zadrime ma Rogam ve Gırbaviçe şeklinde 18 nahiyeye kaydedilmiştir. Ancak defteri incelediğimizde defterde kayıtlı 25 nahiyenin olduğunu görüyoruz. Defterin 12-13. sayfalarında mukaddimesi mevcuttur. Bu kısımdan tahririn yapıldığı tarihi, hangi Padişah döneminde yapıldığı ve kimler tarafından yapıldığına dair bilgileri görüyoruz: “Hamd olsun Allah’a ve salât ü selâm Peygamberine olsun. Dukakin sancağının tahriri, Sultan Süleyman’ın emriyle başladı ve Sultan Selim Han zamanında Defter emini Mirliwa Kasım ile Kâtip Ali bin Mustafa’nın gayretleriyle, 1-10 Şa‘ban 978/1570’de tamamlandı ve Dergâh-ı Âli’ye teslim olundu.”³

Defterin 18. sayfasındaki; Mufasssalı cedîd ibaresinden burada daha önce de tahririn yapıldığını anlıyoruz. Yine bu sayfada geçen “Nefs-ı Varoş-ı Liş” ibaresinden sancağın merkezinin Liş olduğunu görüyoruz.

499 Numaralı defterin; 16-33 sayfaları arasında Debir, 37-48 sayfaları arasında İspas, 53-62 sayfaları arasında Puka (Poka), 67-76 sayfaları arasında İtbala, 72-82 sayfaları arasında Büyük Fanta, 85-86 sayfaları arasında Küçük Fanta, 87-89 sayfaları arasında Mirdîd, 96-116 sayfaları arasında Rodne, 122-144 sayfaları arasında Domşiliç , 149-172 sayfaları arasında Beşterik, 178-196 sayfaları arasında Lom, 212-243 sayfaları arasında Gora, 248-262 sayfaları arasında Opolye, 268-282 sayfaları arasında Debri, 300-313 sayfaları arasında Gırbaviçe, 314-320 sayfaları arasında Jupa, 322-325 sayfaları arasında Manuşik, 326-332 sayfaları arasında Piloşviç, 333-352 sayfaları arasında Çetne, 354-368 sayfaları arasında Rika, 372-385 sayfaları arasında Çerniç, 397-407 sayfaları arasında Gırbelan ma Aşağı Gırbelan,

³ Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 7/I.Kitap Kanuni Devri Kanunnâmeleri II. Kısım, İstanbul 1994, s.669.

418-428 sayfaları arasında Zadrime, 430-433 sayfaları arasında Rogam Nahiyeleri hakkında bilgiler ile 290-291 sayfaları arasında da Karacadağ Kanunnâme metni⁴ bulunmaktadır.

Defterin; 1, 3-11, 14, 15, 34-36, 49-52, 63-66, 83, 84, 90-95, 97, 117-121, 123, 145-147, 149, 173-177, 179, 197-211, 213, 244-247, 249, 263-267, 269, 283-289, 292-299, 301, 315, 326, 353, 355, 369-371, 373, 386-396, 412-416, 429, 434-436 numaralı sayfaları boştur.

1.1.GENEL OLARAK BALKANLAR VE DUKAKİN'İN SİYASİ TARİHİ

Balkan ve Rumeli kelimelerinin anlamları, Arnavut ve Dukakin halklarının menşei, genel olarak Balkan Yarımadası'nın coğrafyası, stratejik konumu hakkında bilgi verildikten sonra Osmanlı'nın bölgeye ilk fetihlerine değinilecektir.

1.1.1.“Balkan” Ve Rumeli” Kelimelerinin Anlamı

Rumeli, Osmanlıların Balkan Yarımadası'na verdikleri coğrafi isim ve bu bölgeyi içine alan eyalettir.⁵ Siyasi coğrafyada Rumeli ismi yedi yüzyıl kadar hem Anadolu'da hem de Avrupa'da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Rum aslında Osmanlıların, “Romalı” anlamında kullandığı bir terim olup Yunanlılarla hiçbir ilgisi yoktur.⁶ “Balkan” kelimesi, “sıra-dağ” veya “dağlık” anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür.⁷ Balkan terimi, ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi anlamına gelir. Yarımada ile kuzeydeki Karpatları birbirinden ayıran büyük dağ silsileleri, Balkan halkları arasında sınır oluşturucu niteliktedir. Bölgenin doğal bir merkezi yoktur.⁸ Balkanlar aynı zamanda Güneydoğu Avrupa olarak da tanımlanır.⁹

⁴ -Bu metin ek 1 de mevcuttur.

⁵ Halil İnalçık, “Rumeli”, DİA, C.35, s.232.

⁶ Edip Durmaz, Tarihsel Süreç İçerisinde Coğrafi, Siyasi ve İdâri Bir Terim Olarak “Rumeli” (12-19. Yüzyıllarda), Electronic Journal of vocational Colleges May-Mayıs 2014, s.69.

⁷ Halil İnalçık, “Türkler ve Balkanlar” Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul-1993, s.9.

⁸ Tayfun Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, İstanbul 2008, s.2.

⁹ Ramazan Özey, Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara 2016, s.13.

1.1.2.Balkan Halklarından Arnavut ve Dukakin Halklarının Menşei

Arnavut halkının, Balkan Yarımadası'na ilk olarak gelip yerleşen Hint-Avrupa kökenli İlliryalılara dayandığı genel olarak kabul gören bir görüştür. Balkanların en eski halklarından oldukları düşünülen İlliryalılar, çeşitli devletlerin hâkimiyetleri altında kalmıştır. (Sırp, Roma, Bulgar ve Bizans'ın hâkimiyeti altında kalan Arnavutluk 1388-1912 yılları arasında da Osmanlı idaresinde bulunmuştur.) Osmanlıların bölge için kullandığı Arvanit-Arnavut kelimesi; Bizanslıların Orta Arnavutluk'a verdikleri "Arbania" kelimesinden gelmektedir. 12. yüzyıldan itibaren kullanılan bu tabirin etnik olmaktan çok dini ve siyasi bir yapıyı temsil etmiş olup Katolik Arbona bölgesindeki nüfusu temsil etmiştir. Bu alanın dışında kalanlar ise Sklavinoi, Romania, Elliryalılar, Bulgario ve Epirler olarak birbirinden ayrılmaktadır.

İskombi Nehri'nin ikiye ayırdığı bölgenin kuzeyindeki İlbasan, İskenderiye, Dukakin ve Prizren'de yaşayanlar Gegler, diğer kısımda kalan bölgedeki Epiros, Delvine ve Avlonya da bulunan halklar ise Toskalar olarak adlandırılmışlardır.¹⁰ Türkler bu iki bölgeyi Gegalık ve Toskalık olarak adlandırmışlardır. Gegalar lehçelerinin yanı sıra sosyal davranışlar ve giyim kuşamlarıyla da Toskalara göre daha muhafazakâr oldukları bilinir.¹¹ Tahrir kayıtlarını incelediğimiz, defterin yapıldığı Dukakin halkının da menşei Gegler'e dayanır. Drin Nehri'nin Kuzeyindeki Arnavut kabileleri, Dağlılar (Melc-i Sor) olarak adlandırılırlar.¹²

1.1.3.Genel Olarak Balkan Yarımadası'nın Coğrafi Konumu

Balkan Yarımadası, doğuda Karadeniz, batıda Adriyatik kuzeyde ise Sava ve Tuna Nehirlerinin açtığı ovalarla çevrilidir. Yarımada adı veren Balkan Dağları, yarımada'nın kuzeyinde yer alır. Bu yarımada'nın en dikkat çeken özelliği hemen her yerinde dağların oluşudur.¹³ Ege adaları Balkanların adeta içindedir. Girit'le Akdeniz'e uzanır. Batısında ki Adriyatik Denizi (Venedikliler bu bölgeyi 'Venedik

¹⁰ Bilgehan Pamuk, "Osmanlılar Döneminde Arnavutluk", Balkanlar El Kitabı, (Derleyenler, Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) C.1, Karam ve Vadi Öncü Basımevi, Çorum/Ankara 2006, s.340.

¹¹ Mustafa L. Bilge, "Arnavutluk", DİA, C.3, s.384.

¹² Bilge, s.386.

¹³ Pamuk, s.13.

Körfezi' olarak tanımlamıştır) genel olarak Venedik nüfuz alanında olsa da Osmanlılar Avlonya, Hercognouvi (Novi) ve Dubrounik limanlarını geliştirerek Adriyatik Denizi'ni Balkan nüfuz alanına dâhil etmeye çalışmışlardır.¹⁴

XVI.Yüzyılın başında (1504) Osmanlı Rumelisi, İstanbul ile birlikte Doğu Trakya, Bulgaristan'ın tamamı, günümüzdeki Romanya'nın kuzeybatı bölgesi dışındaki kısmı, günümüzdeki Makedonya, Yunanistan, Kosova ve Arnavutluk, Belgrad'ın dışındaki Sırbistan'ın büyük bir kısmı, Bosna-Hersek, Karadağ, Güneybatı Ukrayna, Moldovya ve Kırım'ın Kefe Sancağını da kapsayan yaklaşık 650 bin km² lik bir alana yayılmıştı.¹⁵

1.1.4.Balkanların Stratejik Konumu, Osmanlı'nın Bölgeye Fetih Sebepleri ve İlk Fetihler

Balkan Yarımadası, Stratejik olarak Avrupa, Asya ve Afrika'nın kavşak noktasında bulunur. M.Ö. 167'de Yarımadayı ele geçiren Romalılar, Drin Nehri'nin kuzeyindeki toprakları İllirya olarak teşkilatlandırmıştır. Roma İmparatorluğu'na olan bağlılıklarının yanında otonom yapısını koruyan İllirya, Doğu Avrupa ve Roma arasında önemli bir ticaret bölgesi haline gelmiştir.¹⁶ Balkan Yarımadası, hem diğer bölgelere uzanan bir geçit olarak hem de fetih açısından cezbedici bir bölge olduğunu kanıtlamıştır.¹⁷

Türklerin Arnavutluk ile ilk ilişkileri, 1337'de Bizans'ta başlayan iç savaşta Arnavutluk dağlılarının isyan etmeleri ve yağma hareketine girişmeleri üzerine dönemin Bizans imparatoru III. Andronikus, Aydınöglü Umur beyden yardım istemiş ve bunun sonucunda yapılan ittifak¹⁸ ile Bizans'ın hizmetinde ücretli askerler olarak bölgeye geldiklerinde olmuştur. 1338 yılında 2000 askerden oluşan birlik, İmparator adına, Aydın'dan hareket ederek Arnavutluk'a gelmiş ve büyük ganimetlerle geri dönmüştür.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilk fetihleri 1352'de gerçekleşmiştir. İlk olarak Gelibolu sahil kalelerinden olan Çimpe alınmış, sonrasında bütün Trakya

¹⁴ İnalçık, Balkanlar, s.11.

¹⁵ Pamuk, s.13.

¹⁶ Bilge, s.384.

¹⁷ Barbara Jelavich, Balkan Tarihi, C.1, 18 ve 19. Yüzyıllar, Kare Yayınları, İstanbul 2006, s.2.

¹⁸ Bilge, s.384.

Yarımadası fethedilmiştir. 1365'te ise Edirne Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur.¹⁹ Arnavutluk ile olan ilk ilişkilerin I. Bayezid döneminde gerçekleştiğini görüyoruz, Buna dair en eski veriler ise 1394 ve 1397 de Arnavutluk'a düzenlenen seferler sonucunda yapılan tahrir kayıtlarına dayanır. 1402 Ankara Savaşı'nda Osmanlı saflarında savaşa katılan Arnavut beyleri alınan yenilgi sonucu Venedik hâkimiyetini tanımıştır. O dönemde de Osmanlı taraftarlığını sürdüren İşkodra beyi Georgi Stratsimiroviç'in ölümü (1403) Venedik'i harekete geçirmiş yapılan sefer sonucu İşkodra, Dukagino (ölgün), Bar (Antivari), ve Budua hâkimiyet altına alınmıştır. Sonrasında 1415-1417 yıllarında yapılan Osmanlı-Venedik savaşlarının galibi Osmanlı olmuş ve Arnavutluk'un tamamı alınarak Arvanid-ili adlı sancak kurulmuştur.²⁰

1.1.5.Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da Uyguladığı İskân ve İstimâlet Politikası

Osmanlı fetihlerinin Balkanlarda hızlı yayılması ve bu fetihlerin aynı zamanda kalıcı olmasının bazı temel sebepleri vardır. Bu sebeplerden ilki Anadolu'da olduğu gibi Bakanlardaki halka da iyi muamele edilmesidir. Tarihe genel olarak baktığımızda bir bölgeyi ele geçirenlerin, bölge halkına şiddet uygulayıp halkı korku ile sindirdiklerini görürüz. Oysa Osmanlılar, önceliklerine kalp kazanmayı almış ki bunda da başarılı olmuşlardır. İkinci önemli nokta ise Osmanlı Devleti'nin hiçbir zaman bir sömürge siyaseti gütmemesi ve fethettiği bölgeleri vatan saymasıdır. Fethedilen bölgelere ülke içinden bazı kişileri getirerek köy kasaba ya da öncesinde iskân edilmemiş bölgelere yeni iskân sahaları oluşturmuş bu bölgeleri şenletmiştir. Bu politika Selçuklulardan geçen bir uygulama yöntemidir.²¹ Osmanlı hoşgörü politikası, devletin müslüman ya da gayrimüslim bütün tebaayı kapsıyordu ki bu politika egemenliğinin hızla yayılmasında en önemli faktörlerdendir. Bu politika Kur'an-ı Kerim'de "te'lifu-ı kulûb", Osmanlı Devleti'nde "istimâlet" olarak tanımlanmıştır.²² Üçüncü olarak da Balkanlar'ın verimli ve geniş topraklar bulmak için kendiliğinden göç eden, askerlik

¹⁹ Nasuhbeyoğlu, s.9.

²⁰ Bilge, s.385.

²¹ Mahmut Hüdâî Şentürk, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri" Belleten, C.LVII, S.218 Nisan, TTK Basımevi, Ankara, 1993, s.91.

²² İnalçık, Balkanlar, s.16.

gibi görevlerle sınırlarda yerleşen, toprağı işleyen, Anadolu muhacirlerinin temsilcisi ve öncüsü sayılan “Gaziyan-ı Rûm, Abdalan-ı Rûm, Bâcıyan-ı Rûm, Âhiyan-ı Rûm, Horosan Erenleri ve Alperenler” olarak adlandırılan ve önemli katkıları olan dervişler sayılabilir. Bunlardan bazıları bizzat fetihlere katılarak gazilerin yanında yer almıştır. Bazıları ise tekke ve zaviyeler kurarak ileride gelecekler için bir tutunma ve toplanma alanları oluşturuyorlardı. Bunlar genelde Hıristiyanlar arasına karışarak kendilerine özgü bazı telkin ve tebşir gibi yöntemlerle İslâm’ı anlatmış ve geniş halk kitlelerinin İslâm dinini seçmelerine çok önemli katkılar sağlamışlardır.²³

Osmanlı Devleti’nin uyguladığı iskân siyaseti balkan şehirleri için beraberinde birçok kazancıda getirmiştir. Şehir ve kasabalara mescitler, camiler, medreseler, mektepler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, köprüler ve bedestenler kurulmuştur. Bu da; kültür, eğitim ve iktisadi açıdan bölgenin kalkınmasının yanı sıra görsel anlamda güzelleşmesini sağlamış, bölgede refah, huzuru beraberinde getirmiştir. Bunlar ise bölge halkının Osmanlı idâresine daha sıkı bağlanmasında önemli katkı sağlamıştır.²⁴

²³ Şentürk, s.96.

²⁴ Şimşirgil, s.10.

İKİNCİ BÖLÜM

İDÂRİ TEŞKİLAT VE TAKSİMAT

Genel olarak Osmanlı dönemi taşra teşkilatı ve sancak yönetimi hakkında bilgi verildikten sonra incelemeye tabi tuttuğumuz deftere göre bölge yorumlanacaktır.

2.1. OSMANLI TAŞRA İDÂRİ TEŞKİLATI VE DUKAKİN SANCAĞI'NIN YERİ

Osmanlı'nın kuruluş döneminde çok hızlı gerçekleşen fetih hareketleri devletin sınırlarını genişletmiş bu genişlemelerin sonucu olarak Yıldırım Bayezid döneminde devlette merkeziyetçi yapı anlayışı başlamış, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar kurumsallaşma tam anlamıyla gerçekleşmiştir.²⁵ Merkezi otoriteyi sağlamak amacıyla ilk yıllardan itibaren yönetilecek bölgelere biri yürütme gücünü temsil eden bey (beylerbeyi veya sancakbeyi), diğeri ise yargı gücünü temsil eden yani sultanın yasal yetkisini elinde bulunduran kadı gönderilmiştir. Bunlardan ne bey, kadının hükmü olmadan kimseyi cezalandırabilirdi ne de kadı, beyin kuvvetine dayanmadan hükmünü uygulayabilirdi. Osmanlı Devleti'nde bu güçler ayrımı âdil bir yönetimin temeli olarak görülmüştür.²⁶ Osmanlı Devleti bu anlayışa uygun olarak beylerbeylik (eyalet ya da vilayet) ve sancak (liva) olarak askeri-idari birimler ile bu ayrımına tâbi bulunan topraklar üzerinde 'Kaza' adı verilen şer'î-idâri birimler teşkil ediyordu.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye ayak basmasından on yıl sonra, Edirne'nin fethinin ardından 1362 tarihinde Osmanlı'nın merkezden ayrı ilk siyasi idari birimi olan Rumeli Beylerbeyliği kurulmuştur. 1530-1540 tarihleri arasında en geniş sınırlara erişen Rumeli Beylerbeyliği yaklaşık olarak bugünkü Türkiye Cumhuriyeti genişliğinde bir alanı kapsamaktaydı. 1540'dan sonra Rumeli'de başka Beylerbeyliklerin kurulmasından dolayı Rumeli Beylerbeyliği'nin sınırlarında hızlı bir daralma meydana gelmiştir. 16. Yüzyılın sonlarından itibaren Beylerbeylik ismi Eyalet ile yer değiştirmiştir.²⁷

²⁵ Tufan Gündüz, Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2012, s.77.

²⁶ Ünal Taşkın, Osmanlı İdaresinde Safet (1516-1600) , T.C. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları No:21, Tarih Şubesi Yayınları No: 17, Elazığ 2011, s.43.

²⁷ Durmaz, s.68.

2.2. SANCAK

Türkçe sançmak fiilinden türediği belirtilen sözcüğün, toprağa dikilen, bir anıtın veya geminin üstündeki flama, denizcilikte geminin sağ tarafı, Osmanlı Devleti'nde bir bölge veya gelir getiren 'bayrak veya bunun temsil ettiği askeri birlik ile bunların oluşturduğu idâri bölge' anlamında yaygın biçimde kullanılmıştır.²⁸

Arapça'da liva ve râye kelimeleri hem sancak hem de bayrak anlamına gelir. İslam'dan önce Mekke'deki idari ve askeri görevlerden biri *ukâb* (kartal) adı verilen, veraset yoluyla intikal eden sancaktarlık veya bayraktarlıktır.²⁹

Sancak, Selçuklular'da muhtemelen hükümdarlığın bir alâmeti olarak kullanılmıştır. İbni Bibi'nin Türkçe metninde sancak Sultan'la birlikte kullanılmıştır. Geleneğe göre Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetinin sonlarına doğru sancak özellikle ilk Osmanlı hükümdarlarının temlik alâmetlerinden biri olmuştur. İlk Osmanlı tarihlerinde, Karacahisar'ın Osman Gazi tarafından fethinden sonra Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubat'ın bu fethi kutlamak için Osman'ın yeğeni Ak-Timur vasıtasıyla ona bir sancakla takımını gönderdiği bilgisi bulunur.³⁰ Âşıkpaşazâde'ye göre Osman böylece sancakbeyi olmuş ve adına ilk hutbe okunmuştur. Ancak idâri birim olarak sancak terimi kullanılmamıştır. XVI. yüzyıla kadar sadece idâri ve askeri bölgenin yöneticisi olarak ifade edilmiyordu. Sancak beyleri, komuta ettikleri birliğin özelliklerine göre, 'Atlı (müsellem) Sancakbeyi', 'Yaya (Piyade) Sancakbeyi' ya da 'Tımarlı Sipahi Sancakbeyi' adlarıyla anılıyordu ve bu üç sınıfın komutanına da 'Bey' deniliyordu.³¹

Ancak zamanla Tımarlı Sipahi Sancakbeyi, idari-mülkî bir yönetici olarak belirmeye başlamıştır. Osmanlı Sancakbeyi, klasik dönem boyunca daima askeri yönü ağır basan bir âmir olarak kalmıştır.³²

Zamanla sancak kelimesinin askeri teşkilat yanında idâri taksimatın ana birimi haline geldiği söylenebilir. Eyaletin alt birimi olarak görülen sancakların kaza, nahiye ve köyler gibi belli coğrafi sınırları vardı. Yalnız burada bir Osmanlı

²⁸ İlhan Şahin, "Sancak", DİA, C.36, İstanbul 2009, s.97.

²⁹ Şahin, Sancak, s.97.

³⁰ Şahin, Sancak, s.98.

³¹ Musatafa Akdağ, Türkiye'nin İktisâdi ve İtimâi Tarihi I, Ankara 1977, s.400-425.

³² Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Fakülte Yayınları, 10. Baskı, Isparta 2013, s.229.

eyaletinin günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nde mevcut bir vilayetten çok daha geniş bir sınıra sahip olduğu görülür.

2.3. DUKAKİN SANCAĞI'NIN DÂHİLİ TAKSİMATI

Öncelikle Osmanlı Devleti'nde idari birim olarak sancak yönetimi hakkında bilgiler verilip bundan hareketle 499 numaralı defterden elde edilen verilere göre bölgedeki tekilat yapısı hakkında bilgi verilecektir.

2.3.1.Kaza

Kazalar sancaklara bağlı olarak yapılanan, sancakların bir alt birimi olup nahiye ve karyelerden (köylerden) oluşuyordu. Kadının sorumluluk alanını oluşturan kazalar kültürel ve ticari olarak bir merkez kabul edilmiş bir kasaba çevresindeki köylerin birleşerek oluşturduğu idâri birlik anlamına da geliyordu. Genel olarak köyler nahiyelere, nahiyeler de kazalara bağlıydı. Tahrir defterlerinde genel olarak askeri ve idâri bakımdan esas birim olarak nahiyeler kabul edilirdi, bu da hangi nahiyenin hangi kazaya bağlı olduğunu belirlemeyi zorlaştırmıştır.³³ Bizim incelediğimiz TD 499 numaralı defterde kaza kaydına rastlanılmamıştır.

2.3.2.Nahiye

Osmanlı'da sancaklar adli ve askeri olarak iki idari kısma ayrılırdı. Sancaklar askeri olarak nahiyelere, adli olarak ise kaza ismi verilen bölümlere ayrılmaktaydı.

Sözlük anlamı “taraf, cihet, yöre, bölge” anlamlarına gelen “nahiye” kelimesi Osmanlı idari sistemi içinde bazen coğrafi bakımdan küçük veya büyük bir çevreyi, yöreyi hatta semti ifade ederken bazen de yönetim ünitesi için kullanılmıştır.³⁴ Taşra teşkilatında sancak (liva) ismiyle bilinen birimlerin alt bölümünü ifade eden anlam kazanması XV. Yüzyılda olmuştur. XVI. yüzyılda nahiyeler askeri, idari ve coğrafi fonksiyonları itibariyle Osmanlı taşra teşkilatında daha belirgin bir hiyerarşik yapılanma içerisine girmiştir. 499 Numaralı defterde; Debir, İspas, Puka (Poka), Büyük Fanta, Küçük Fanta, Mirdîd, Rodne, Domşiliç, Beşterik, Lom, Gora, Opolye,

³³ İlhan Şahin, “Nahiye”, DİA, C.32, 2006, s.307.

³⁴ Şahin, Nahiye, s.307.

Debri, Gırbaviçe, Jupa, Manuşik, Piloşviç, Çetne, Rika, Çerniç, Gırbelan, Aşağı Gırbelan, Zadrime, Rogam nahiyeleri olarak 25 nahiye tesbit edilmiştir.

Şehir ve kasabalar, tahrir defterlerinde “nefs” olarak kaydedilirdi. 499 numaralı Dukakin Tahrir Defteri’nde Şehir merkezi olarak “Nefs-i Varoş-ı Liş” olarak kayıt altına alınmıştır.

2.3.3. Karye (Köy) ve Mezra

Osmanlı idari yapısının en alt birimidir ve bazı gayrimüslim gruplar dışında halkın çoğunluğu karye ve nahiyelerde yaşıyordu. Karyeler dirlik olarak genellikle bir sipahiye veriliyordu. Osmanlı dönemi kayıtlarında, köy yerine genellikle iskan edilen yer anlamında karye kullanılmıştır. Dukakin sancağında, “karye” olarak kayıtlar tutulmuştur. Osmanlı yöneticileri, terk edilmiş karyeleri eski hallerine getirmek için çaba sarfetmişlerdir. Genel olarak imparatorluğun vergi koruma kaygısı karye kuruluşuna yön veren temel ilke olmuştur.³⁵ Dukakin sancağındaki nahiyeler ile kasaba, karye (köy) ve mezraların sayıları aşağıda Tablo 1’de verilmiştir. Bu veriler aşağıda tablolastırılarak nahiyelere dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sancak geneline baktığımızda özellikle karye ve mezra sayılarındaki farklılıklar dikkat çekmektedir. Gora nahiyesi 38 karye ile sancak genelinde en büyük nahiyeyi oluştururken bu nahiyeyi 30 karye ve bir mezra ile Lom ve yine 30 karye ile Rika nahiyeleri en büyük nahiyeleri oluştururken, Mirdid ve Rogam nahiyeleri 9, Büyük Fanta 7 nahiye 1 mezra, Manuşinik nahiyesi de 7 karye ile en küçük nahiyeyi oluşturmaktadır. Bu karye ve mezra sayılarındaki farklılık özellikle coğrafyanın dağlık oluşunun etkisiyle yerleşmenin dağlık olduğunu akla getirmektedir.

Tablo 1: Kasaba, Karye (Köy) ve Mezrâların Nahiyelere Dağılımı (H.978/M.1570)

Nahiyeler	Nefs (Kasaba)	Karye (Köy)	Mezra
Debre (Debir)	1	24	3
İspas (Aspas)		20	10
Poka (Puka)		19	3

³⁵ Taşkın, Safet, s.90.

İtbala		17	
Büyük Fanta		7	1
Küçük Fanta		10	
Mirdid		9	
Rodne		27	3
Dumostiçe		33	
Beşterik		26	
Lom		30	1
Gora		38	
Opolye		24	1
Debri		11	14
Jupa		11	
Gırbaviçe		14	1
Manuşinik		7	
Piloşviç		14	
Çetne		16	
Rika		30	
Çerniç		12	2
Gırbelan ve Aşağı Gırbelan		25	
Zadrime		23	2
Rogam		9	
Toplam	1	454	41

Dukakin sancağında toplamda 1 nefis, 454 karye ve 31 mezranın olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra bu bölgeler ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

2.4. SANCAK YÖNETİMİ

Klasik dönem Osmanlı İmparatorluğunun temel idari birimi sancak olmuştur. Tahrir defterlerinde her sancağa ait ayrı bir kanunnamenin olduğunu görüyoruz. Sancak idaresinin başı sancakbeyidir.³⁶ Sancakbeyini sancağa bağlı nahiye ve kazalarda subaşı, zaim ya da voyvoda adlı daha çok asayişten sorumlu bir kişi temsil ederdi. Subaşı, alay beyi, dizdar ve sipahi gibi ehl-i örfün amiri olan sancak beylerinin

³⁶ www.tid.gov.tr >makaleler>OTORAM, ömer Toraman “Osmanlı Taşra İdaresi” , s.192. (22.10.2017)

başlıca görevleri bölgede asayişî sağlamak ve sipahi-reaya arasındaki ilişkilerin kanuna uygun olarak yürütülmesini sağlamaktı.³⁷ Bu yöneticilerin yanı sıra yönetim işlerine yardımcı olmak için Şehir kethüdası, Subaşı, Kapı kethüdası, miralay, dizdar, voyvoda, müftü, askeri kassam, âyan, serasker (çeribaşı), muhassıl, mutasarrıf, müderris, imam, mütevellî, gibi farklı görevliler de taşra idaresinde bulunurlardı.³⁸ Genel olarak klasik dönemde sancakta görev yapan yöneticiler ve görevleri şunlardır:

2.4.1. Sancakbeyi

Sancakbeyi (mirliva), Osmanlı Devleti'nin temel idâri birimi sayılan sancağı (liva) yönetmesi için merkezden atanan kişidir. Bu yönetimde tüm yetkiler kendisine ait değildir, yine merkezden atanan kadı da yönetime bir nevi ortaktır. Askeri (Sancakbeyi) ve adli (Kadı) şeklinde bir görev paylaşımı mevcuttur ve bu ikisi bir bakıma birbirlerini denetler durumdadır. Nitekim bu yöntem de merkezi otoritenin güçlü olmasında etkili olmuştur.

Sancakbeyleri, sancağın merkezinde bulunan kazalarda ikâmet ederlerdi. Kaza ve nahiyelerde zâim, subaşı (kefalya ya da voyvoda) isimleriyle anılan asayişî sağlamakla görevli kişi tarafından temsil edilirdi. Sancakbeyine ait olan vergiler bu görevli tarafından toplanırdı.³⁹ Seyfiyye ya da ehl-i örf adı verilen zümrenin içinde yer alan sancakbeyleri, Enderun'da yetiştikten sonra bu göreve tayin edilirdi.⁴⁰

Sancakbeyi, sancağındaki tımarlı sipahilerin ve zâimlerin komutanıdır. Herhangi bir sefer sırasında emrindeki zâim, sipahi, cebellüler ve kapu halkı ile birlikte sefere katılmak temel görevlerinden biridir. Sancaktaki düzen ve emniyeti sağlamak, asayişî temin etmek, reâyanın rahat ve huzurunu sağlamak, adaletin uygulanmasını gözetmek gibi idâri görevleri de yerine getirmekle yine sancakbeyinin sorumluluk alanındaydı.⁴¹ Aynı zamanda sancakbeyleri tahrir emini olarak da görevlendirilebilirlerdi.⁴²

³⁷ Şahin, Sancak, s.99

³⁸ Gündüz, s.78.

³⁹ Taşkın, Safet, s.53.

⁴⁰ Şahin, Sancak, s.99.

⁴¹ Ünal, s.230.

⁴² Taşkın, Safet, s.54.

Sancakbeylerinin görevleri genel olarak 1-3 yıl arasında değişirdi. Sancakbeylerinin ortalama 200.000-600.000 akçe arasında hasları bulunurdu. Teşrifatta geliri fazla olan sancakbeyi önde gelirdi.⁴³

2.4.2. Alaybeyi (Mîralây)

Bir sancakta sancakbeyinden sonra, tımarlı sipahilerin en üst amiri alaybeyi idi. Alaybeyi serbest tımar tasarruf ederdi. Beylerbeyi ve sancakbeyi arzı üzerine tayin edilir kadı veya beylerbeyinin arzı üzerine de görevlerine son verilirdi.⁴⁴ Alaybeyi, hizmetinde yararlılık görüldüğü takdirde beylerbeyinin arzıyla maaşına terakki yani zam elde edebilirdi.⁴⁵ Sefer zamanında seraskerle birlikte maiyetlerindeki sipahiler ve cebellüleri toplayıp sancakbeyinin kumandasına sevk ederdi.

2.4.3.Çeribaşı (Ser’asker)

Çeribaşı; başbuğ, komutan, serasker, serdar, Osmanlı Devleti’nde sipahi, müselleme, çingene, tatar, yörük, evlâd-ı fâtihan, voynuk ve akıncı gibi askeri teşekküllerin zabitlerinden birisine verilen isimdir.⁴⁶ Ser’asker olarak da bilinen çeribaşı, sancakta alaybeyinden sonra, en yüksek rütbeli subay olup serbest dirlik tasarruf eden kişi idi.⁴⁷ Çeribaşının görevi, memur olduğı bölgenin asayişini temin etmek, sefer sırasında ve muhafazalarda gereken askerleri çıkarmak ve savaşın sona erdiği yıllarda da iktiza eden muafiyetleri tahsil ediyordu. Çeribaşlar sanacağın bir nahiyelik bölgesinin âmiri konumunda idiler.⁴⁸

2.4.4.Subaşı-Kefalya

Eski Türk devletlerinde sü-başı olarak geçer. Osmanlıda devletinin ilk dönemlerinde aynı imlâ korunmuş fakat XVI. Yüzyılın başlarından itibaren subaşı olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Su” ya da “Sü” Eski Türkçe’ de, “Ordu, asker” anlamlarına gelir. Bu kelime Orhun Yazıtları’nda da geçer. Yusuf Has Hacıp, Subaşı olarak atanacak kişinin sert tabiatlı, seçkin, cesur, cömert, tecrübeli, dürüst gerektiğinde de hile ve taktiklere başvurabilecek yeteneklere sahip olması gerektiğini

⁴³ Gündüz, s.84.

⁴⁴ Gündüz, s.86.

⁴⁵ Taşkın, Safet, s.60.

⁴⁶ Gündüz, s.86.

⁴⁷ Abdulkadir Özcan, “Çeribaşı”, DİA,1993, C.8, s.270.

⁴⁸ Taşkın, Safet, s.61.

vurgulamıştır. Gazne ve Selçuklular zamanında kumandanlar, “Sipehsâlar” ve “Sâhibü'l-Ceyş” gibi Farsça ve Arapça unvanlarının yanı sıra “Subaşı” unvanını da kullanmışlardır. Anadolu Selçukluları zamanında, bir şehrin fethinden sonra subaşı hem şehrin savunması hem de valiliğinden sorumlu idi. Subaşılar bazen elçilik görevinden de mesûl tutulmuşlardır. Ayrıca süreç içerisinde Subaşılar'a iktâlar tahsis edilmiş ve zamanla Zaim ve Subaşı aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Zeamet gelirlerini topladıklarında, asesbaşları ve askerler yardım ederlerdi. Anadolu Selçukluları döneminde, sancaklarda Sancak Subaşısı, kazalarda Toprak Subaşısı, köylerde Köy Subaşısı bulunurdu. Bunlar savaş sırasında emirleri altındaki askerlerle savaşa katılmakla sorumlu idiler. Bu kurum Anadolu beyliklerinde de görülür. Örneğin Aydınoğlu beyliğini kuran Aydınoğlu Mehmet bir Subaşı idi.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında, Subaşılar şehir muhafızı konumundaydı. Fethedilen bölgelerde Kadı, Dizdar ve Subaşı tayinleri âdeta fethin tescili sayılırdı. Fatih devrinden itibaren Subaşılığın eski etkinliğini kaybettiği fakat görev alanlarının genişletilerek daha basite indirildiği görülür. Osmanlı döneminde Subaşılar, Kanunnâme ve Yasaknâme ile tayin edilmiştir.

Taşra Subaşılarını Beylerbeyi ve Sancak Beyleri tayin ederdi. İnşaat işleri ve ticaret ile ilgili işler bunların görevleri arasındaydı. Yine taşrada bulunan konargöçerlerin başlarında da subaşılar vardı. Bunlar devşirmeleri tespit eder, defterlerini tutarlardı. Yavuz Sultan Selim zamanında hazırlanan kanuna göre; Subaşılara, Sancakbeyi hassı köylerin serbest rüsumundan ve serbest olmayan tımarların da ağnam resminden haklar ayrıldığı tesbit edilmiştir. Tımar sahibi, Subaşılara cebellü vermek zorundaydı.⁴⁹

Subaşı unvanının Balkanlardaki karşılığı Rumca bir kelime olan “Kefalya”dır⁵⁰. Lala Şahin Paşa, bazı kaynak ve araştırmalarda Bosna ve Arnavutluk çevresinde 1380'lerde faaliyette bulunan Kefalya/Kavala Şahin ile karıştırılmıştır.⁵¹

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mücteba İlgürel, “Subaşı” DİA, C.37, 2009, s.447-448.

⁵⁰ - Araştırma yapılırken metin tenkitleri üzerinde durulması ve bunu yaparken sadece filoloji değil bütün yardımcı bilimlerden faydalanılması gerektiğini savunan Halil İnalçık bu konuyu örnek olarak göstermiş: “ Bizim tarihçiler birbirini eleştiri süzgecinden geçirmeden kopya eder. Müslümanın Müslümana yalan söylüyor gözüyle bakması doğru olmaz” diye düşünülür. Uzunçarşılı rahmetli, Aşıkpaşazâde'yi kullanırken, ne diyorsa aynen alır. Mesela, Lala Şahin ile ilgili olarak

2.4.5.Dizdâr

Dizdâr, kale komutanıdır. Kalenin güvenliğinden ve idâresinden sorumludur. Aynı zamanda kaledeki değerli eşyaların korunması, hapishane sorumluluğu gibi görevleri de bulunuyordu. Genel olarak dizdârlar kapıkulu askerlerinden seçilirdi. Beylerbeyi, sancakbeyi ve kadıya karşı sorumluydu. Dizdârlar genel olarak tımar sahibi olup serbest tımar sahibi idiler.⁵²

Aşıkpaşazade'ye bakın. Edirne'nin fethinde bulunan Lala Şahin ile Aşıkpaşazâde'nin 1388 tarihinde zikrettiği Lala Şahin aynı adam mıdır? Aşıkpaşazâde'nin bahsettiği ikinci Şahin 'in asıl adı Kavala Şahin'dir. Öteki Lala Şahin. Bir Anonim'de Kavala yazıyor. Kavala kelimesi nereden geliyor? Kefalya'dan geliyor; Rumca'da "kefalya", subaşı demek. Sonradan bu adam meşhur Rumeli beylerbeyi Şehabeddin Paşa oluyor. Demek istediğim, bize gelen metni sıkı bir eleştiriye ve etraflı bir analize tâbi tutmazsanız yanlışlar sürer gider" şeklinde açıklama yapmıştır. -Ayrıntılı bilgi için Bkz. <http://www.kirmizilar.com>. "Halil İnalçık İle Türk Hukuku Üzerine"

-Osmanlılar Balkan fetihlerinde "Toprak ve reâya Sultanıdır" prensibini uygulayarak, toprağı ve feodal beyleri kontrolü altına alarak feodal beyleri, Voyvoda ve Kefalyaları ya bertaraf etmişler veya tımar sistemi içine dahil etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar" *Balkanlar I*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri vakfı (OBİV) Yayınları, Ecem Yayıncılık, İstanbul 1993, s.16.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Abdülkadir Özcan "Lala Şahin Paşa" DİA, C.27, 2003, s.77-78;Halil İnalçık, "Murad I", DİA, C.31, 2006, s.156-164.

⁵² Gündüz, s.87.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YERLEŞME VE NÜFUS

Osmanlı Devletindeki nüfus sayım metodları hakkında bilgi verildikten sonra 499 numaralı defter kayıtlarından yola çıkılarak 1570 yılı Dukakin bölgesi nüfus verilerine ulaşılmaya çalışılacaktır.

3.1. OSMANLI' DA NÜFUS SAYIMLARI

Osmanlı Devleti'nde günümüzdeki anlamıyla nüfus sayımları yapılmıyordu ancak döneminde çağdaşlarına göre ileri sayılabilecek bir metotla ülkenin birçok yerinde, tımar sisteminin uygulandığı her yerde, tahrir kayıtları defterler halinde tutulmuştur. Bu kayıtlarda pek çok konuda oluşu gibi demografik anlamda da önemli istatistiklere ulaşmak mümkündür. Dul kadınlar dışında kadınların bu defterlere kaydedilmemesi, kişi sayısı olarak değil genellikle 'hane' şeklinde kayıt altına alınması gibi bazı eksiklikleri kabul edilse de döneme ait nüfus hareketliliğini büyük ölçüde yansıttığından çok önemli kayıtlardır.

Tahrir defterlerinde kayıtlı olan 'hane' nin kaç kişiden oluştuğu konusunda tartışmalar vardır. Örneğin; Ömer Lütfi Barkan, haneyi yani aileyi 5 kişi olarak kabul etmiş daha sonra pek çok kişi tarafından bu benimsenmiştir. Fakat bu teze karşı çıkanlarda olmuştur. Josiah C. Russell, XVI. Yüzyıl da İspanya Araplarının durumunu göz önünde bulundurarak, Venedik kaynaklarına dayanarak Osmanlı Devleti'nde Hristiyan veya Yahudi erkeklerin 12-14 yaşları arasında haraç ödemeye başladıkları gerekçesiyle 3,5 katsayısını ileri sürer. M. A. Cook, 4,5, Bruce Mc Gowan, hane adedinin farklı sancaklarda değişik miktarlarda olduğunu savunmuştur.⁵³ Biz incelediğimiz defterde nüfusa dair hesaplamalar sırasında hanedeki kişi sayısını, genel olarak tarih araştırmacıları tarafından kabul gören 5 katsayısını esas alarak değerlendirdik.

Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez ve taşra nüfusunun sayısı ve halkının sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ilgi çeken, merak uyandıran ve araştırmalara konu

⁵³ Nejat Göğünç, "Hane" DİA, C.15, 1997, s.552-553.

olan bir meseledir. Nitekim bu araştırma sonuçlarına baktığımızda nüfus kayıtlarını barındıran evrakların sadece kişi adlarından ibaret olmadığı, işlem yapılan bölgede yaşayanların etnik kökenleri, kişilerin kullandığı lakaplar, mal varlıkları, sosyal ve iktisadi olarak bölgede kullanılan sıfatlar ve bahse konu olan dönemle ilgili kültürel yapı hakkında da fikir sahibi olmak mümkündür. Bu konuda Osmanlı imparatorluğunda farklı amaçlarla tutulan defterlerden faydalanılabilir. Bu defterlerden, bünyesinde barındırdığı ayrıntılar yüzünden öne çıkan defter özellikle klasik çağda tutulan Mufassal Tahrir defterleri olacaktır. Bu defterlere herhangi bir bölgede yaşayan, vergi mükellefi sayılan erkek nüfusa, bunların ellerinde buldukları arazi miktarına aynı zamanda vergiden muaf olanlarda baba isimleriyle birlikte kaydedilirdi. Bu defterlerde ayrıca her köyün kimin mülkü, tımarı ya da vakfı olduğu, vakıfları gelir kaynakları, idari ve hukuki sistemleri hakkında bilgiler de mevcuttur⁵⁴.

3.2. DUKAKIN SANCAĞI NÜFUSU

Nitekim incelediğimiz defterde Dukakin sancağının da nahiye olarak coğrafi bölümlere ayrıldığını bu nahiyelerin kendi içinde karye, mezra ve azda olsa mahallelerin de olduğu anlaşılır. Ancak sancak genelinde nüfusun çoğu karyelere dağılmış olup mahalle sayısının oldukça az olduğu görülür, bundan da şehirleşme oranının oldukça düşük olduğu görülür. Nüfusa dair veriler sancak genelinde yaşayanlar hakkında da bilgi vermektedir. Özellikle “hane” kayıtlarında, “hane” ve “hane-i gebran” ayrımının yapılması, hane-i gebran sayısının oranının yüksek oluşu bu dönemde Dukakin sancağında çoğunlukla Hıristiyan ahalinin yaşadığını göstermektedir. Bunun yansısı “Müslüman” ibaresine de yer yer rastlanmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılması bakımından tüm nahiyeler ayrı ayrı tablolaştırılarak yorumlanmaya çalışılacaktır:

3.2.1. Debre (Debir) Nahiyesi⁵⁵

Debre nahiyesinde 23 karye mevcuttur. Nüfusuna bakıldığında hâne sayısının 527, mücerred sayısının 94, müslim sayısının ise 2 şeklinde kaydedildiği görülür. Debre

⁵⁴ Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri- 1”, Osmanlı Devleti’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi, C.1, İstanbul 2000, s.175-176.

⁵⁵ BOA, TD 499, s.16-33.

nahiyesinin merkezi Nefs-1 Varoş-1 Liş şeklinde kaydedilmiştir aynı zamanda sancağın da merkezi konumundadır. Debre nahiyesinin nüfus verileri tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2: Debre (Debri) Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H	Müc.	Müs.
Barbaçor ^{بارباچور}	12		
Dubişte ^{دوبيشته}			
Reshariç ^{رلس مارچ}	3		
İlguş ^{الغوش}	24	15	
Kaçnar ^{كاچنار}	9		
Kaneş ^{كانيش}	18	2	
Gunale ^{قنور}	14		
İskande ^{اسكند}	41	29	
İşpardaze ^{اشپارذاي}	13		
İspitanez ^{اسپيتانيز}	6		
İşkeze ^{اشكيزه}	13		
Kaştanyat ^{كاشتانيات}	7	1	
Kalor nâm-1 diğər Magluç ^{قنور نام وکامو مغلچ}	18	2	
Manize ^{مانيزه}	4		2
Majisik ^{ماجيسک}	5		
Manguşe ^{منغوشه}	22	1	
Mirgine ^{ميرگينه}	128	40	
Nabze ^{نابزه}	5	1	
Varoş-1 Liş ^{واروش ليش}	143		

Petrebard 	18	3	
Şikeste 	8		
Virin 	7		
Val 	7		
Kurtepolit 	20		
Toplam	527	94	2

H: Hane⁵⁶ **Müc:** Mücerred **Müs:** Müslüman

Debre nahiyesinin merkezi Nefs-i Liş, Nahiyenin en kalabalık yeridir. Ayrıca Nefs-i Liş’de iki Müslüman hanenin olduğu kaydı da vardır. Diğer yandan Manize adlı karye de 2 müslüman kaydı da bulunmaktadır. Fakat bu iki sayısının hane mi yoksa kişi mi olduğu konusunda tereddütlerimiz mevcuttur. Çünkü bütün nahiyede içinde 2 hane Müslüman ve 2 müslüman dışında bir kayıt yoktur. Bu da toplam nahiyede nüfusu içerisinde oldukça az bir oranı teşekkül eder. Onu takiben 128 hane ile Mirgine karyesi gelir. 10-42 arasında haneye sahip 11 karye, 1-10 arasında hane sayısına sahip ise 10 karye vardır. Bunlardan nüfus olarak Reshariç 3, Manize 4, Nabze ve Majisik karyeleri ise 5 haneye sahip olup nüfusun en az olduğu bölgelerdir. Karyelerdeki hane sayıları arasındaki büyük fark bize nüfusun bölgeye eşit oranla dağılmadığını coğrafi olarak dağlık oluşunun da etkisi ile bazı yerlerde yoğun bazı yerlerde ise az olduğu gösterir. Debre nahiyesinde toplam nüfus 2.731 olarak tespit edilmiştir.⁵⁷

3.2.2.İspas (Aspas) Nahiyesi⁵⁸

İspas (Aspas) Nahiyesi’nde toplam 20 karye, 10 mezra, 10 çift, 1 kilise ve 1 de manastır kaydedilmiştir. Sancak genelindeki mezra sayısına bakıldığında en fazla mezraya sahip nahiyeler arasında İspas’ın ikinci nahiyeye olduğu görülür. Yapılan incelemeler sonucunda Çift olarak kaydedilen yerlerin muhtemelen Müslüman hane

⁵⁶ Tablolar oluşturulurken “Hane, hane-i Gebran, hane-i ma baştina” başlıkları “Hane” başlığı altında verilmiştir.

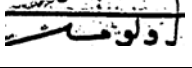
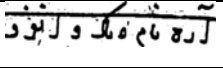
⁵⁷ Tablo incelemelerimizdeki hesaplamalarda hanedeki kişi sayısı 5, müceddler ise 1 kişi olarak değerlendirilmiş olup elde edilen sonuçlar tahmini rakamlardır.

⁵⁸ BOA, TD 499, s.37-48.

olarak değerlendirildiği fikri oluşmuştur. İspas nahiyesi nüfus verileri Tablo 3 te verilmiştir.

Tablo 3: İspas (Aspas) Nahiyesi Nüfusu Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Müs.	Çift
Darçe قارچه	10			
İskayne رشايه	17		1	
İspas اسپاس	10			
Kolumari كولمري	9			
Kalimariş قالمريش	21			
Kulugin قوليگين	8			
Koliş قولىش	28	4	1	
Kroye-Maze كروييه	11			
Mamiş ماميش	27	2		
Mogula موغولا	16			
Sakata ساقاتا	10			
Şigli شىگلى	24	3	1	
Suroy سروي	22	2		
Şin-Miriye شين ميرييه	12	1	4	
Şin-Kirok شين كيروك	14			
Pişte پشته	15	4		
İşparte ايشپارته	15	3		1
Barbiç باربيچ	12	3		

Olumişin 	12	4		9
Aran nam-1 diğér Vangoru 	14	3	1	
Toplam	307	29	8	10

H: Hane **Müc:** Mücerred **Müs:** Müslüman

Tablo incelendiğinde İspas Nahiyesindeki nüfus dağılımının, 307 hâne, 29 mücerred, 8 Müslüman, 10 çiftten ibaret olduğu görülür. Defter kayıtlarına göre en fazla nüfusun; 28 hâne, mücerred, ve 1 Müslüman nüfusa sahip olan Koliş karyesi olduğu görülür. Nahiye de toplam nüfus 1.622 olarak tespit edilmiştir. En az nüfusa sahip karye ise 8 hane ile Kulugin'dir

3.2.3.Poka (Puka) Nâm-ı Diğér Malizi⁵⁹

Poka nahiyesinde 19 karye, 3 mezra tesbit edilmiştir. (Mezraların hasıllarına baktığımızda; Debir mezrası 800 akçe, Vulcan mezrası 600 akçe, Karma mezrası 200 akçe olarak tespit edilmiştir.) Boğdan ve Ripe karyelerinde birer tane olmak üzere 2 tane de kefalya kaydedilmiştir. Nahiye nin nüfus verileri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Poka (Puka) Nâm-ı Diğér Malizi Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Kefalya
Arişte 	14		
Bırded 	25		
Bilişte 	18	2	
Boğdan 	6	2	1
Duş 	13		
Duşakez 	17	2	
Aşağı Kerret 	11		
İşkona 	10		

⁵⁹ BOA, TD 499, s.53-62.

Kılçıra	7		
Lepuruşka	8	3	
Manye	15	5	
Miran	4		
Diya	6		
Ripe	20		1
Şinkol	10	2	
Şinbal	12	4	
Vila	12		
Yukarı-Kerret	12		
Zanat	6		
Toplam	227	20	2

H: Hane Müc: Mücerred

Tablo 4' ü incelediğimizde; nahiyenin toplam 227 hane, 20 mücerred ve 2 kefalya kaydı bulunmaktadır. Toplam nüfusu 1.155 olarak belirlenen nahiyenin geneline baktığımızda karyelerin nüfusunun yoğun olmadığı anlıyoruz. En fazla nüfusu 25 hane ile Bırdet karyesinde tespit ediyoruz. Onu takiben 20 hane 1 kefalya ile Ripe ve 18 hane 2 mücerred ile Pişte karyelerini görüyoruz. Bunların dışında 10-20 arası haneye sahip 5, 1-10 arası haneye sahip 6 karye vardır. Bunlar arasında en az nüfusa sahip karye 4 hane ile Miran'dır.

3.2.4.İtbala Nahiyesi⁶⁰

İtbala nahiyesi 17 karyeden oluşmaktadır. Nahiye geneline baktığımızda nüfusunun fazla yoğun olmadığını görüyoruz. İtbala nahiyesi nüfus verileri Tablo 5'te verilmiştir.

⁶⁰ BOA, TD 499, s.67-76.

Tablo 5: İtbala Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.
Gralist غرالست	19	2
İste است	19	1
Aşağı Ripe ريبه ديبه	12	3
Dobruna دوبرونا	12	4
Elišige ایشیگه	9	1
Kırna قرنا	9	4
İtbala ایتبالا	61	18
Krašni کراشنی	6	4
Ariste ارسته	8	1
Mirdur مارتور	19	8
Miraiskula میرایسکولا	11	4
Borad بوراد	7	3
Biliçne بلیچنه	19	8
Sopan سوپانه	18	6
Şopel شوپل	24	5
Yukarı Apripe یوکاردیپه	5	1
Toplam	258	73

H: Hane Müc: Mücerred

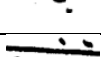

İtbala Nahiyesi'ne ait tabloyu incelediğimizde 17 karyeden oluştuğunu görüyoruz. Fakat bab karyesi nüfus verileri kayıt altına alınmamıştır. 61 hane ve 19 mücerred sayısı ile İtbala karyesinin en fazla nüfusa sahip olduğunu görüyoruz. Hemen arkasından 24 hane ve 5 mücerred sayısı ile Şopel karyesi gelir. En fazla iki nüfus arasındaki nüfus farkı oldukça fazladır. Bunların dışında, 10- 20 hane harasında 8 karye, 0-10 hane arasında 6 karye tespit edilmiştir. Bunlar arasında; 5

hane ve 1 mücerred sayısı ile de en az nüfusa sahip olan karyenin Yukarı Apripe olduğunu görüyoruz. İtbala Nahiyesi'nin toplam nüfusu 1.363 olarak tespit edilmiştir.

3.2.5. Büyük Fanta Nahiyesi⁶¹

Büyük Fanta nahiyesi 7 karye 2 mahalle ve 1 mezradan müteşekildir. Gadçanil mezrasının hasılı 552 akçe olarak tespit edilmiştir. Nahiyenin genelinde sadece Diganiçe karyesinde 1 müslüman kaydı olması dikkat çekicidir. Büyük Fanta nahiyesi nüfus verileri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Büyük Fanta Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Müs.
İsmalova k. 	8		
İşguna k. 	17	2	
Likani k. 	11	1	
Mundal k. 	16		
Kımze mh. 	14	1	
Tırzot k. 	16		
Todori k. 	24	3	
Rihne k. 	18		
Maşne mh. 	13		1
Toplam	137	7	1

H: Hane **Müc:** Mücerred **Müs:** Müslim

Tabloyu ıcelediğimizde Mundal ve Rihne karyelerine bağlı birer mahallenin bulunduğunu ve bunlardan Rihnenin 31 hane, Mundal'ın ise 30 hane ile nahiyenin genelinde en fazla nüfusa sahip yerler olduğunu görüyoruz. Bu iki ardından nüfusu yoğun sayılabilecek diğer bir yer 24 hane sayısı ile Todori köyüdür. Büyük Fanta nahiyesine en az nüfusa sahip yer ise 8 hane kaydı olan İsmalova karyesi görülmektedir. Nahiyenin toplam nüfusu 693 olarak tespit edilmiştir.

⁶¹ BOA, TD 499, s.77-82.

3.2.6.Mirdid Nahiyesi⁶²

Sadece iki karyesi olmasına rağmen nahiyeye olarak tasarruf edilen Mirdid'in Aşağı ve Yukarı Balakna olarak ikiye ayrıldığını görüyoruz. Nahiyenin nüfus verileri Tablo 7: de verilmiştir.

Tablo 7: Mirdid Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.
Aşağı Balakna	14	3
Yukarı Balakna	11	
Toplam	25	3

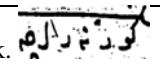
H: Hane **Müc:** Mücerred

Nahiyeye genelinde toplam 25 hane ve 3 mücerred kaydı vardır. Toplam nüfus 128 olarak tespit edilmiştir.

3.2.8.Rodne Nahiyesi⁶³

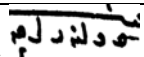

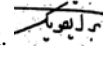

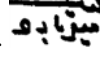

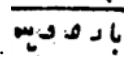

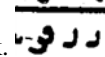

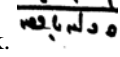

Toplamda 27 karye, 3 mahalle ve Şen Grek, Kokut ve Likangog adlı 3 mezradan müşekkildir. Şen Grek mezrası reayası parakende olduğundan, Diyakofiç karyesi reayası buraya gelerek ziraat yapıyordu. Mijborod kayesi reayasının, ziraate uygun yerleri olmadığından yıllık bervechi maktu toplam 1000 akçe verdikleri tespit edilmiştir. Hane ve iki ayrı şekilde mücerred kaydı vardır fakat mücerred kayıtlarından birinin Müslüman mücerred olduğu şahıs isimlerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir. Bunun dışında Müslüman, çift ve bive kaydı da bulunmaktadır. Rodne karyesi nüfus verileri Tablo 8'de verilmiştir.

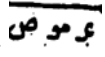
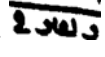
Tablo 8: Rodne Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Müc.	Müs.	Çift	Bive
Diyakofiç k. 	44	16		4		
Gorne raça k. 	25	16		7		

⁶² BOA, TD 499, s.87-89.

⁶³ BOA, TD 499, s.96-116.

Dolne raça k. 	28	8				
Pojega k. 	11	9		1		
Goska mh. 	15	6				
Brraykovik k. 	30	10				
Memlişah k. 	24	7		1		
Pekag mh. 	14	3				
Vakşe mh. 	24	7		1		
Mijborod k. 	17					
Şegiç k. 	11	5		2		
Barodvine k. 	10	1		2		
Patka k. 	7	2		1		
Rodos k. 						
Bros k. 	30	18				
Jerkova k. 	21	6				
Jupa k. 	11	8	2		2	
Mogoliç k. 	24	13	2			
Doga k. 	26	12				
Berlay k. 	15	1		1		
Pupuça k. 	13	9		2		
Dolne baksa k. 	12	1				
Lunbej k. 	8	3				
Vagova k. 	17	9				
Link k. 	38	16		1		

İstoberde nâm-ı diger Yukarı Baksa k. استوبره نام دیگر یکاری باکسا ک.	17	3				
Garmus k. 	7			1		
Radagoşen mâ mahalle-i Betviç راداگوشن ما محاله ای بتویچ	39	11				2
Kostur mâ mahalle-î Visaseviç کوستور ما محاله ای ویسایسویچ	12	6		2		
Visasaviç mh. 	12	5		1		
Toplam	572	199	4	28	6	2

H: Hane **Müc:** Mücerred **Müs:** Müslüman

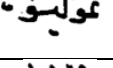

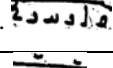

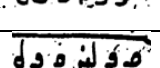
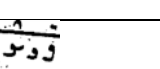

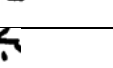

Tablo 8'i incelediğimizde, 26 karye, 5 mahalle, 5 de mezradan oluştuğunu görüyoruz. Toplamda 652 hane bulunan nahiyede mücerred kayıtlarında müslim ya da gebran ayrımı yapılmamış fakat ayrı ayrı 228 ve 4 mücerred şeklinde belirtilmiştir. Bunlardan 4 mücerredin Müslüman olduğu tesbit edilmiştir. Yine Rodne nahiyesinde 6 çift kaydedilmiştir. Ayrıca 2 de bive (dul kadın) vardır. 62 hane, 17 mücerred ve 2 müslüman kaydı ile Memlişan nahiyede nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu karyedir. 44'er hane sayısı ile Diyakofiç, Dolne Raça ve Duvik karyeleri yine nüfusun yoğun olduğu karyelerdendir. Diğer yandan 30- 40 hane arasında 4, 20-30 hane arasında 3, 10-20 hane arasında 11, 1-10 arasında 3 köy vardır. Bu karyelerden Garmus 7 hane ve 1 müslüman kaydı ile nahiyede en az nüfusa sahip olan yerdir. Bu veriler dikkate alınarak, Nahiyede toplam nüfus 3.211 olarak hesaplanmıştır.

3.2.9.Domşiliç Nahiyesi⁶⁴

Domsiliç nahiyesi 33 karyeden müteşekkildir. Ayrıca nahiyede 2 de manastır tespit edilmiştir. Sancak genelinde Karye sayısı en fazla olan nahiyelerdendir. Nahiyede çift, bennak ve Müslüman kayıtları da mevcuttur. Domşiliç nahiyesi nüfus verileri Tablo 9'da verilmiştir.

⁶⁴ BOA, TD 499, s.122-144.

Tablo 9: Domsiliç Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Müs.	Çift	Bennak
Remaniye k. 	21	11	2		
Durberiş k. 	28	2		6	3
Lubejde k. 	30	12	1		
Payane k. 	12	3	4		
İzvaniç k. 	23	6		7	3
İsmak k. 	34	6	1		
Gulişve k. 	17	3	1		
Libiştazin k. 	45	13			
Davidoniç k. 	25	9	3		
Kıraykova k. 	26	6	1		
Ginan k. 	20	10	1		
Turnova k. 	28	8	2		
Dumyan k. 	34	7	4		
Grçine k. 	18	3	3		
Tuşişte k. 		5		7	1
İfşan k. 	19	9			
Gurne Dol k. 	7	1		1	1
Dolne Dol k. 	8	2	1		
Kroşviç k. 	10	1	1		
Rodotiç k. 	36	15		1	
Nak k. 	10	4	1	5	3
İskortani k. 	3	1			

Mazraka k. مازرک	27	8		2	
Ragova k. رڱوڤا	2	7		10	
Dragomil k. ڊراگوميل	13	4			
Fırne k. ڦيرنه	19	4	1		
İbromiç k. ايبروميچ	20	5			
Liboçe k. ليبوچه	5	2	1		
Fesidil k. ڦسديدل	9	4	2	17	1
Sakraniç k. ساڪرانيچ	7	3			
Fregeniç k. ڦرگينيچ	9	2			
Terumuş k. ٽيرموش	5	2	1		
Lukinan nam-ı diğەر Lukayna k. لوکينا نام واک لوکينا	13	5	2		1
Toplam	577	183	33	56	13

H:Hane **Müc:** Mücerred **Müs:** Müslüman

Domşiliç nahiyesinin nüfus verilerine baktığımızda 577 hâne, 183 mücerred, 33 müslüman, 56 çift, 13 bennak tespit edilmiştir. 45 hane, 13 mücerred ile Libiştazin karyesi nahiyeenin en kalabalık yerleşimidir. Onu takiben 36 hane, 15 mücerred ile Rodotiç, 34 hane 7 mücerred ve 4 Müslüman ile Dumyan ve 34 hane 6 mücerred 1 Müslüman nüfusu ile İsmak karyelerinin de nüfus yoğunluğundan dolayı tarım, ticaret ve hayvancılık gibi alanlarda gelişmiş bölgeler olduğu düşünülebilir. Bunların dışında 20-30 hane arasında 8, 10-20 hane arası 9 karye bulunur. En az nüfus 5 hane 2 mücerred ve 2 Müslüman kaydedilen Liboçe karyesidir. Bu verilere göre Domşiliç nahiyeenin toplam nüfusu 3.252 olarak tahmin edilmektedir.

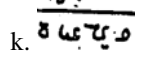
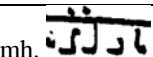
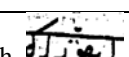
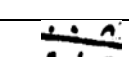
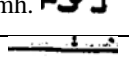
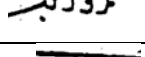
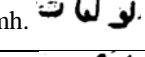

3.2.10.Beşterik Nahiyesi⁶⁵

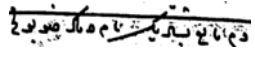

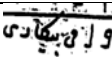

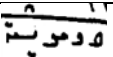

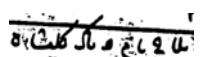

Nahiye geneline baktığımızda; Amudiç karyesine bağlı 4, Dregatan karyesine bağlı 3, Grojan karyesine bağlı 8 olmak üzere 15 mahalle olduğunu görüyoruz. BOA, TD 499 numaralı defterde sayfa 151'de bir mahallenin ismi kaydedilmemiştir.

⁶⁵ BOA, TD 499, s.149-172.

Mahallerin diğer nahiyelere göre fazla olması bize bu bölgenin Sancak içinde nüfus açısından yoğun olduğunun ipucunu verebilir. Beşterik nahiyesi nüfus verileri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Beşterik Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	Müs.	M.M	Çift	Ben.	Bive
Godan k. 							
Luka mh. 	5	2			4		
Balfoş mh. 	16	9			3		
Puta mh. 	11	8			1		
Mahalle-î	17	1	3				
Dregatan k. 	11	2		2	10	8	
Maranze mh. 	28	6			1		
İkozak mh. 	20	5		4	2		
Şernoga mh. 	12	6		3	6	2	
Grojon k. 							
Lulman mh. 	11	2		1	3	1	
Vukiştil mh. 	14	3		1	1	1	
Rens mh. 	7	4					
Bilaç mh. 	10	3		1	1	1	
Marahan mh. 	7	1		1	1		
Brayıç mh. 	12	2			1	1	
Tanoş mh. 	13	3			2	1	
İvranişte k. 	30	6		3	24	9	
Bostuşal k. 	5	10			20	9	

Gijop k. 	35	11			5	3	
Zom namı diğەر Zoboniç k. 	21	3			3		
Buça k. 	10	3			6		
Harami Pınarı k. 	25	6			1		1
Gulan k. 	30	8			6	2	
İvlaniye k. 	24	11					
Domovişte k. 	14	4			1		
Zehariş k. 	25	12			9	2	
Milişte k. 	23	8		1			
Palayne k. 	26	12		1	3		
Nikolik k. 	27	3		10	8	4	
Kromba k. 	17	6					
Şigic-i kuçek k. 	9	6		1	4		
Zizer k. 	27	9		6	6	6	
Kar k. 	31	1		12	1	1	
Kinoşe k. 	7	4	2		4		
Bilaç nam-ı diğەر Gelişan k. 	27	10		5	7	2	
Kuyuş k. 	29	8					
Mizar k. 	32	2			3	1	
Darda k. 	35	6	7		5	5	
Isgalan k. 	4		2				
Toplam	707	206	14	62	152	59	1

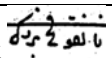
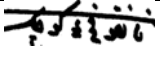
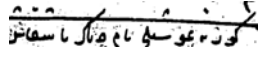

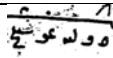

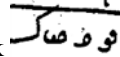
H:Hane **Müc:** Mücerred **M.M:** Müslüman Mücerred **Müs:** Müslüman **Ben:** Bennak

En fazla nüfusa sahip karye 71 hane, 19 çift, 19 mücerred 10 mücerred ve 9 Müslüman mücerred tespit edilen Dre Gatan'dır. En az nüfus ise 4 hane, 2 Müslüman nüfus kaydı tespit edilen Isgalan karyesidir. Buna göre 707 hâne, 206 mücerred, 14 Müslüman, 62 Müslüman mücerred 152 çift, 59 bennak ve 1 bive tespit edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucu nahiyede bulunan nüfus 4.637 dir.

3.2.11.Lom Nahiyesi⁶⁶

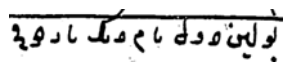
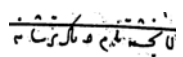

Nahiyenin fihristine baktığımızda 31 karyenin kayıt altına alındığını görsek de defteri incelediğimizde 30 karye ve 1 mezranın kayıtlı olduğunu görüyoruz.⁶⁷ Kayıt tutulurken mücerred ve Müslüman mücerred ayrımının yapıldığını görüyoruz bunun yanısıra Çiftlerinde varlığı, Müslüman nüfusun birçok nahiyeye göre daha fazla olduğunu gösterse de kendi toplam nüfusu içinde yine yoğunluğun çok fazla olmadığı görülür. Bunların yanısıra bennak ve baştına kayıtları da mevcuttur. Lom nahiyesi nüfus verileri Tablo 11'de verilmiştir.

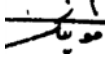
Tablo 11: Lom Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	M.M	Müs.	Çift	Ben.	Baş.
Nangomiç-î büzürük 	24	4			6	2	
Nankonuçil küçek 	3				2	1	
Gorne Goşiliç nâm-ı diğer Maşkaş 	11	8			3		
Böbrek 	38	13	1		7	3	
Duberoş 	3	1	2		9	1	
Boşal 	11	5					
Şale 	6				1		
Dolne Gosiliç 	7						
Viriliç 	6	4	1		12	1	
Vudsak 	4	1	1		5	1	

⁶⁶ BOA, TD 499, s.178-196.

⁶⁷ BOA, TD 499, s.178.

İşteganiç 	35	6			3	8	
Jor 	16	3					
Polindol nam-1 diğەر Bardomiç 	26	11	2		4	1	
Gabiriliç 	9	1					
Badaniç 	6						
Pandela 		1		2			1
Bragan 	5				4	3	
Kulusine 	20	3					
Dobruşin 	13	6	5		7	4	
Morine nam-1 diğەر Viyovik 	7	2	5		6	7	
Gomana nam-1 diğەر Milo Bost 	14	4			3		
Puslişte 	8	4			1		
Lañşişte nam-1 diğەر Terşane 	17	6			3		
Şin Bre namı diğەر İsveti Petka 	7	3			1		
Tatne 	4						
Kronaçe 	11	2			2		
Boneliyor nam-1 diğەر Galinrayit k. 							
Kokoniş 	9	1	2		3		
Kroşomiç 	14	2			3	2	

Muynik 	3	1			5	4	
Toplam	337	92	19	2	90	38	1

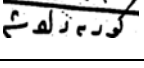

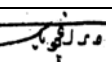

H:Hane **Müc:** Mücerred **M.M:** Müslüman Mücerred **Müs:** Müslüman **Ben:** Bennak **Baş:** Başına

Tablo 11’de ki Lom Nahiyesi verilerini incelediğimizde; 0-5 hane arasında 5, 5-10 hane arasında 10, 10-20 hane arasında 8, 20-30 hane arasında 2 karyenin kayıtlı olduğunu görüyoruz. Bunlardan nahiye genelinde Böbrek karyesinin 38 hane 13 mücerred 1 müslüman, 7 çift ve 3 bennak nüfusu ile enfazla nüfusa sahip olduğunu görüyoruz. Hemen ardından da 35 hane, 3 çift, 6 mücerred, ve 8 bennak ile İsteganiç karyesi gelir. Bu iki karyenin nüfus yoğunluğundan dolayı diğer karyelere göre daha fazla geliştiğini tahmin edebiliriz. En az nüfusa sahip karye ise sadece 3 haneye sahip olan Muynik karyesidir. Nahiyede 337 hane, 92 mücerred, 19 müslim mücerred, 2 müslüman, 90 çift, 38 bennak ve bir başına tespit ediyoruz. Bu sonuçlar baz alınarak yapılan hesaplamada Lom nahiyesinin nüfusunu 2287 olarak tespit ettik.

3.2.12.Gora Nahiyesi⁶⁸

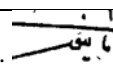

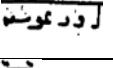

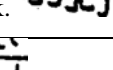

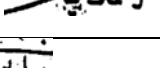

Nahiye, 38 karye ve 15 mahalleden meydana gelmekteydi. Gora nahiyesi de Sancak geneline göre büyük sayılabilecek nahiyerdendir. Defterde “Müslüman mücerred” ayrımının da yapıldığını görüyoruz. Ayrıca “Bennak” ve “Çift” başlığı altında kayıtlarda mevcuttur. Nüfus veileri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Gora Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	M.M.	Müs.	Çift	Ben.
Gorne Radaşa k. 	32	11			1	
Dikaniç k. 	44	15				
Brod k. 	19	3				
Dragoçovik mh. 	27	3				
Dragoş mh. 	11	1				
Buyovik mh. 	11	3				

⁶⁸ BOA, TD 499, s.212-243.

Bilan mh. بیلان	10	2				
Ravlik mh. راولیک	17	2				
Dobromin mh. دوبرومین	14	3				
Petrovik mh. پتروویکا	12	2				
Voykovik mh. پتروویکا	6	1				
Gul mh. گول	7	1				
Çikot mh. چیکوت	13	2				
İzlibodog k. ایزلیبودوغ	21	9			2	
Kroşova k. کروشوا	21	3		7		
Globocic k. گلوبوچیک	51	7		1		
Şiştom شیستوم k.	90	14				
Gradište k. گرادیشتا	44	11			3	
İvranik k. ایورانیک	29	3			2	2
Burya k. بوریان	41	17			1	
Kokolya k. کوکولیا	30	6			3	
Topolyani k. توپولیان						
Koşarište mh. کوشاریشتا	11				6	1
Bağdaş mh. باغداش	19	2				
Çırolış mh. چیرولیش	8	2			3	1
Bre Fatan mh. بره فاتان	17	1			5	1
Bre Kanki mh. بره کانکی	13	1			6	1
Klovuz k. کلوز	17				3	
Dolne Radaşa k. دولنه راداشا	11	3			5	

Hıristaliç k. 	39	6				
Libovik k. 	29	11			4	
Novasel k. 	45	12				
Tifoliç k. 	19	11			7	2
Manyon k. 	17	4			4	1
Guşamiç k. 	16	9				
Rapçe k. 	52	14		2		
Orçigli k. 	13	4			14	9
Lıştan k. 	21	9				
Krak k. 	13	3	2		3	1
Permine k. 	19	5			3	1
Lumye k. 	3	11			15	3
Orçuşan k. 	5	3				
Orgosta k. 	21	2			2	3
Kristiç k. 	25	11			2	
Pagşa k. 	9	2			1	1
Oraska k. 	28	5			2	
Torpa k. 	30	2			4	
Çarne k. 	10	2			2	2
Esterjova k. 	11	4			3	1
Milika k. 		9			20	
Aglovik k. 	7	1				
Zapod k. 	7	3			5	2

Kuşarişte k. كوشاريشته	9	4			2	1
Toplam	1094	275	2	10	133	33

H:Hane **Müc:** Mücerred **M.M:** Müslüman Mücerred **Müs:** Müslüman **Ben:** Bennak

Tabloyu incelediğimizde nahiyeye içinde en fazla nüfusun 15 mahalleyi kapsayan 128 hane ve 23 mücerredten oluşan Brod karyesi olduğunu görüyoruz. Onu takiben 5 mahalleyi kapsayan 68 hane 20 çift, 6 mücerred ve 1 Bennak kaydı bulunan Topolyani karyesinin geldiğini görüyoruz. Yine Şiştoniç karyesi de 90 hane, 14 mücerred kaydı ile nahiyenin büyük karyelerindendir. Nahiyeye içerisinde en az nüfusu barındıran karye ise 5 hane, 3 mücerred kaydı ile Orçuşa karyesi gelir. Mezkûr nahiyenin nüfus tespit çalışmasından anladığımızı göre toplam nüfusu 6.395 dir.

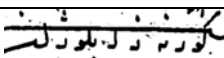
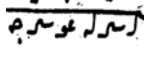

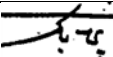
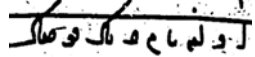

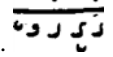

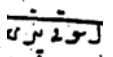
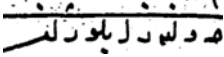
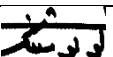

3.2.13.Opolye Nahiyesi⁶⁹

Opolye nahiyesi genelinde 24 karye ve 1 mezra tespit edilmiştir. Mezranın hasılı 387 akçedir. Müslüman mücerred, bennak ve Çift kayıtları da mevcuttur. özellikle Çift sayısının nahiyeye nüfusuna oranlandığında Sancak genelindeki birçok nahiyeye göre fazla olduğu görülmüştür. Bu da bize Opolye nahiyesinde yaşayan Müslüman halkın Hristiyan halka göre çoğunlukta olduğunu gösterir. Nahiyenin nüfus verileri Tablo 13 de verilmiştir.

Tablo 13: Opolye Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	M.M	Çift	Ben.
Biluş k. بيلوش	39	6			
İzlaterçe k. يزلاترچه		10		20	13
Palayanik k. پالايانیک	13	7			
Groş k. گروش		3		15	8
Pandeloniç k. پاندلونيچ	4	3		5	1

⁶⁹ BOA, TD 499, s.248-262.

Çotunova k. 		3		9	2
Zinova k. 				17	
Gorne Zaplojan k. 		5		21	8
İsterle Gostorçe k. 				6	
Zupomiç k. 	1	4		10	1
Digomiç k. 		3		7	
Blaç k. 		2		7	2
Palava k. 	1	1		10	4
Zoliç k. 		1		13	
Çerebik k. 		6		10	1
Ovulne nâm-ı diğer Kosak k. 	1	5			8
Buç k. 		3		11	2
Brezne k. 		3		14	2
Zeprazova k. 		6		7	2
Yagiliçlaz k. 	1	4		4	2
İsveti Patrik k. 				5	1
Dolne Zaplojan k. 	6	1	3	12	2
Lupuşnik k. 	1	4		7	
Gradaniç k. 	1	5		8	1
Toplam	68	85	3	233	60

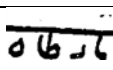
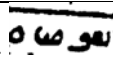
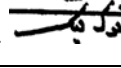
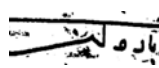

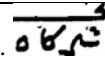
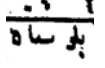

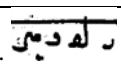
H:Hane **Müc:** Mücerred **M.M:** Müslüman Mücerred **Müs:** Müslüman **Ben:** Bennak

Toplamda 68 hâne, 85 mücerred, 3 müslüman mücerred, 233 çift ve 60 bennaktan oluştuğu görülür. Çift sayısının fazla oluşu dikkat çekicidir. Bu verilere dayanarak yapılan hesaplamada nahiyede bulunan nüfus 1.653 tür.

3.2.14. Debri Nahiyesi⁷⁰

11 Karye 14 mahalle, 1 mezradan müteşekildir. Galiş mezrasının hasılı 500 akçe olarak tespit edilmiştir. Ayrıca İstomi Kirok ve Raka isimli 2 manastır da tespit edilmiştir. Çift, bennak ve baştına kayıtları da mevcuttur. Debri nahiyesi nüfus kayıtları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Debri Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.	M.M.	Müs.	Çift	Ben.	Baş.
Buşriç k. 							
Gunan mh. 	5	1					
Berfetan mh. 	11	1					
Martan mh. 	10			4			
Navsan mh. 	10	1		2			
Kokgin mh. 	12	3		2			
Baradlin mh. 	9	3		1			
Draj mh. 	5	2					
Liyaç mh. 	8	3		1			
Terkan mh. 	7	1		4			
Bloştan k. 	11	4			15	7	
Çern k. 	12	4					
Rodomir k. 	36	16		12			

⁷⁰ BOA, TD 499, s.268-282.

Şin Andre k. شین آندره	6			9			
Şolan k. شولان	8	2			8	8	
Çayla k. چایلا	27	12	9		19		
Buzemeza mh. بوزمهزه	37	11	1				
Şin Mirye mh. شین میریه	28	11	1		1		
Vav mh. ووا	24	7					
Martan mh. مارطاه	16	7					
İşkeze mh. یشکزه	43	26	1		1	1	
Kıştayna k. کیشتاینه	12	2			7	3	5
İdobiran k. یدوبیران	14	4					
Lusne k. لوسنه	58		9		1		
Miliça k. میلیچه	25	3					
Toplam	434	124	21	35	52	19	5

H:Hane **Müc:** Mücerred **M.M:**Müslüman Mücerred **Müs:**Müslüman **Ben:**Bennak **Baş:**Baştına

Tabloyu incelediğimizde; en fazla nüfusa sahip karyenin 5 mahallesi ile 148 hane, 2 çift, 26 mücerred ve 3 Müslümanı barındıran Çayla karyesi olduğunu görüyoruz. En fazla nüfusa sahip olan ikinci karye ise 9 mahalleden oluşan 77 hane, 15 mücerred ve 14 Müslümandan oluşan Buşriç karyesidir. Nahiye içinde en az nüfusa sahip karye 12 hane,7 çift, 2 mücerred, 3 bennak ve 5 baştına kaydı bulunan Kıştayna karyesidir. Bölgedeki toplam nüfus 2634 olarak tespit edilmiştir.

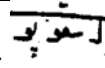
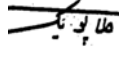

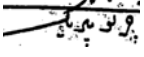
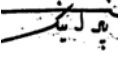

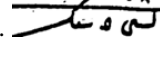
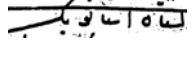
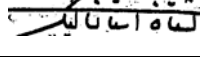

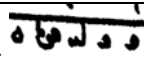

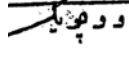
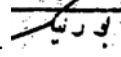

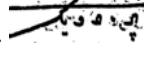
3.2.15.Gırbaviçe Nahiyesi⁷¹

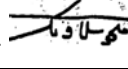
Gırbaviçe nahiyesi; Dolne Kuman karyesi 8, Gorne Kuman karyesi 5 ve Kornet karyesine bağlı 3 mahalle olmak üzere 14 karye, 16 mahalle ve 1 mezradan müteşekildir. Sibladiç mezrasının hasılı 90 akçe olarak tespit edilmiştir. Defter

⁷¹ BOA, TD 499, s.300-313.

kayıtlarına baktığımızda nahiyede baştına kayıtlarında rastlamaktayız. nahiyesi Gırbaviçe nüfus verileri Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15: Gırbaviçe Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müs.	Baş.
Gırbaviçe k. 			
Punar mh. 	10		
İskopu mh. 	14	1	
Halapoviik mh. 	17		
Gırbaviçe mh. 	16		
Çernoetrik mh. 	19		
Piranik k. 			
Goriçani k. 	28		
Şin Lişnişdenk k. 	68	1	3
İstanovik k. 	59		1
İstanalik k. 	32		9
Gulman k. 	23		13
Siliç k. 	10		1
Dolne Kuman k. 			
Milala mh. 	15		
Lazar mh. 	7		1
Vuçvik mh. 	11		2
Buririk mh. 	6		2
Lomkar mh. 	11		1
Predovik mh. 	7		2

Kuç mh. 	7		
Gorgonik mh. 	6		2
Gorne Kuman k. 	50		17
Kroşe k. 	33		
Gradiş k. 	13		6
Kornet k. 			
İlk mh. 	15		4
Vişa malik mh. 	6		4
Raslaluk mh. 	13		1
Navusalik mh. 	15		3
Miçoslavik mh. 	14		
Sulunuk mh. 	17		
Mokina mh. 	13		2
Toplam	555	2	74

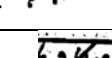
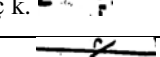

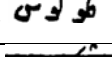
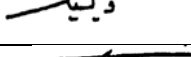

H:Hane **Müs:** Müslüman **Baş:** Baştina

Gırbaviçe nahiyesinin verilerini içeren tablo 15 i incelediğimizde nüfusun özellikle Gırbaviçe, Dolne Kuman, Kornet ve Gorne Kuman karyelerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Nahiyenin merkezi nüfus 8 mahalleden meydana gelen 70 hane ve 10 baştina kaydını içeren Dolne Kuman olarak kabul edilebilir. Defter kayıt işleminde bu bölge; hâne, müslim ve baştina başlıkları altında nüfus tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre 555 hâne, 2 müslüman ve 74 baştina kaydı bulunan bölgenin toplam nüfusu 2.851 olarak tespit edilmiştir.

3.2.16.Jupa Nahiyesi⁷²

Jupa nahiyesi 11 karyeden müteşekkildir. Kayıtlar incelendiğinde nüfusunun fazla yoğun olmadığı görülmüştür. Nahiyenin nüfus verileri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Jupa Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.
İşte k. 	20	1
Ber k. 	31	2
Bervine k. 	12	
Brejine k. 	8	8
Berçe k. 	14	2
Çigavliç k. 	8	5
Mumşik k. 	38	2
Toloş k. 	7	4
Vişik k. 	4	3
Olivirik k. 	2	6
Dupliç k. 		
Toplam	144	33

H:Hane Baş: Baştına

Nüfus verilerine hâne ve baştına başlığı altında kaydedilen istatistiklerden ulaşılmıştır. Bu kayıtlara göre 20-30 hane arası 2, 10-20 hane arası 2, 1-10 hane arasında ise 4 karye tespit edilmiştir. En fazla nüfusa sahip olan 38 hane ve 2 baştına ile merkez sayılabilecek karye Mumşik’dir. Onu takiben 31 hane 2 baştına ile Ber karyesi gelir. En az nüfus yoğunluğu ise 2 hane ve 6 baştına kaydı ile Olivirik karyesinde tespit edilmiştir. Toplamda 144 hâne ve 33 baştına vardır. Fakat Dupliç karyesi verileri, bu safanın tam olarak net olmamasından dolayı yazıları

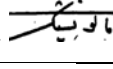

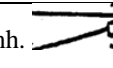
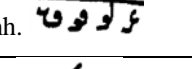
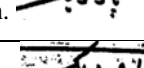
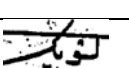
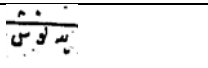
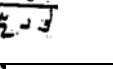

⁷² BOA, TD 499, s.314-320.

okunamamıştır. Dolayısıyla karyenin verilerine ulaşılamamıştır.⁷³ Bölgenin nüfusu 753 olarak tespit edilmiştir.

3.2.17. Manuşik Nahiyesi⁷⁴

Manuşik nahiyesi 6 karyeden oluşmaktadır. Vuşnik karyesi kendisine bağlı on mahalle ile nahiyenin merkezi sayılabilir. Nahiye genelinde 12 de başına kaydı mevcuttur. Manuşik nahiyesi nüfus verileri Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Manuşik Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.
Çer Melan k. 	21	2
Malonişik k. 	23	
Kosik k. 	20	
Balocan mh. 	7	
İspos mh. 	4	1
Bogşik mh. 	8	1
Radovnik mh. 	10	
Gırlokova mh. 	7	
Padlovik mh. 	8	
Oladovik mh. 	9	
Lişovik mh. 	8	
Pinenuş mh. 	12	
Lojniç mh. 	6	
Zor k. 	13	4
Kalogorgik kovik k.	12	2

⁷³ BOA, TD 499 s,320.

⁷⁴ BOA, TD 499, s.322-325.

قانو کو رو پا		
Zagrede-î Bâlâ	8	1
زانع لھا ک بالا		
Zagrede-î Zir	9	1
Toplam	185	12

H:Hane Baş: Baştına

Nahiye geneline baktığımızda en fazla nüfus 99 hane ve 8 başına kaydı bulunan Kosik karyesidir. Nahiye genelinde toplam nüfus 937 olarak tespit edilmiştir.

3.2.18.Piloşviç Nahiyesi⁷⁵

14 karyeden oluşan nahiyede hane, Müslüman ve başına kayıtları bulunmaktadır. Nahiyenin nüfus verileri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Piloşviç Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.	Müs.
Povine k. پو وین	14		
Gostovik k. گوستو ویک	6	1	
Çevova k. چو ووا	22	5	1
Ostrovik k. اوسترو ویک	5	2	
Zagorag k. زانغورق	17	3	
Dranovişte k. درانو ویشته	12		
İrt k. ایرت	4		
Vitasovik k. ویتا سو ویک	5	1	
Miligonik k. میلگونیک	5	7	
Miraçetovik k.	6	4	

⁷⁵ BOA, TD 499, s326-332..

برل قوڤى			
Vinkovik k. وىڤوڤىك	34		
Çarkovazi k. چاركوڤازى	2	3	
Boğmilovik k. بوغمىلوڤىك	14	3	
Dol k. دول	15		
Toplam	147	29	1

H:Hane **Müs:** Müslüman **Baş:** Başına

Piloşviç nahiyesinin geneline baktığımızda 1-10 arası haneye sahip 7 karye, 10-20 arası haneye sahip 5 karye olduğunu görüyoruz. 34 hane ile Vinkovik karyesinin nüfus yoğunluğuna bakıldığında nahiyenin merkezi olduğu düşünülebilir. 22 hane, 5 başına kaydı bulunan Çerrova da nüfus yoğunluğu bakımından nahiyenin ikinci büyük karyesidir. En az nüfus 2 hane, 3 başına kaydı bulunan Çerkovazi karyesinde tespit edilmiştir. Tüm nahiyede sadece 1 Müslüman kaydı olması dikkat çekicidir. Bu verilere göre 14 karyeden oluştuğu görülür. 147 hane, 29 başına 1 de müslüman kaydedilmiştir. Bölgenin nüfusu 765 olarak hesaplanmıştır.

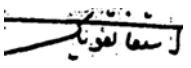
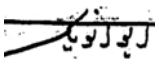
3.2.19.Çetne Nahiyesi⁷⁶

Çetne nahiyesinin nüfus yoğunluğuna bakıldığında Dukakin sancağının büyük nahiyelerindedir. Hanenin yanısıra başına ve Müslüman kayıtları da mevcuttur. Toplamda 13 karye ve 55 mahalleden oluşmaktadır. Mahalle sayısının fazlalığı bize bu bölgenin yerleşime uygun olduğunu ve diğer nahiyelere oranla daha fazla geliştiğini gösterir. Nahiyenin nüfus verileri Tablo 19'da verilmiştir.

⁷⁶ BOA, TD 499, s.212-243.

Tablo 19: Çetne Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.	Müs.
Mamine k. 			
İsternovik mh. 	10	1	
Roçovik mh. 	4	2	
Periovik mh. 	1	2	
Medovik mh. 	4	4	
Miladevonik mh. 	5	1	
Vaşnik mh. 	3		
Dragoşik mh. 	9	1	
Burte mh. 	2	2	
Vagota mh. 	8		
Vitomir mh. 	3	3	
Dolne Branik mh. 	4	6	1
Majik mh. 	7	1	
Kaşlon mh. 	4	3	
Desno mh. 	2		
İzgane k. 	17		
Brabik k. 	37		1
Lupata k. 	14		

Pobor k. 			
Petrovik mh. 	8		1
İstovik mh. 	6		
Bojikovik mh. 	7	2	
İstanovik mh. 	14		2
Miraçik mh. 	10	2	
Gopilovik mh. 	7	2	
İstefankovik mh. 	7	2	
Çetne k. 			
Porvine mh. 	24	1	
İstayoşik mh. 	21		
İvanovik mh. 	18		1
Homiç mh. 	24		
Baloş k. 	28		1
Nikoş k. 			
Rovdikovik mh. 	24		1
Miçonik mh. 	19		
Liço minik mh. 	15	6	

Pole mh. 	26	2	1
Virba mh.	13	8	
Büyük Zalaz mh. 	32	2	
Mali Zalaz mh. 	8	6	
Zabadol mh. 	14	2	
Mirç mh. 	20		
Kosir k. 			
Rada Radilovik mh. 			
Sakolik mh. 	21	1	
Tomik k. 	13	5	
Teglik k. 			
Brez k. 	10	7	
Dragomil mh. 	4	2	
Ober mh. 	4	7	1
Viçi Dol mh. 	5	7	
Çernidreç k. 	3	1	
Kogeşte mh. 	7	8	
Vikovik mh. 	3	5	
Yapaga Dol mh. 	5		
Krani Dol mh.	2		

İvkovik mh.	6	3	
Milovik mh.	7	4	
Bro Dol mh.	5	2	
Gorvik mh.	4		
Onçinova nam-ı diğer Ozirmik mh.	32		1
Miliç k.			
Leşistan mh.	13	3	
Prediş mh.	31	1	1
Desne mh.	19	1	1
Çuçça k.			
Kalogorgi mh.	40	8	1
Dişolik mh.	8		
Aladin mh.	64	10	1
Uçinik k.	17		
Toplam	816	138	16

H:Hane Müs: Müslüman Baş: Başına

Nüfus ile ilgili verilerini incelediğimizde en fazla nüfus 9 mahallesi ile 171 hane, 26 başına ve 2 müslüman kaydı bulunan Nikoş karyesinde tespit edilmiştir.

Onun ardında en fazla nüfus yoğunluğu 3 mahallesi olmasına rağmen 129 hane 18 başına ve 2 Müslüman kaydı olan Çuça karyesidir. Nahiye geneline baktığımızda nüfus yoğunluğunun en az olduğu bölgelerin ise 17 hane kaydı ile Uçinik, İzgame ve 14 karye ile Lugata karyeleri olduğu tespit edilmiştir. Nahiye toplam nüfusu 4.194 olarak tespit edilmiştir.

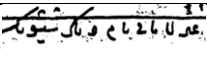

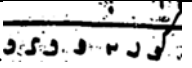
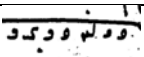

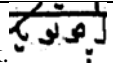
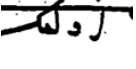

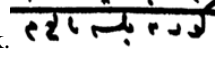
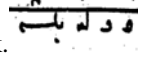
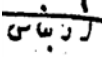

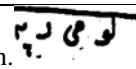

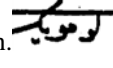
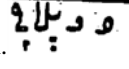
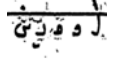
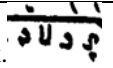
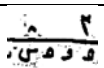
3.2.20.Rika Nahiyesi⁷⁷

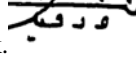

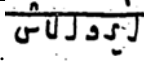
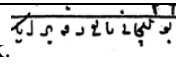
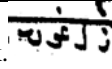
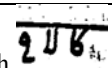
29 Karye ve 10 mahalleyi kapsayan nahiye sancaktaki birçok nahiye olduğu gibi yerleşmenin dağınık olduğu bölgelerdendir. Hanenin yanısıra Baştına ve Müslüman kaydı da mevcuttur. Tüm nahiye genelinde sadece 3 Müslüman kaydının olması dikkat çekicidir. Rika nahiyesi nüfus verileri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Rika Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.	Müs.
Zacer k. ززر	29		
Dubova k. دوبرو	14	2	
Renkovik k. رنکویک	28	2	
İsmokoç k. ايسموک	14	1	
Drago Salik k. دراز سالیک	21	4	
Bogova nam-ı diğer Lubotin k. بوجوفا نام دیگر لوبوتین	32		
Miraçil k. میراچیل	9	1	
Goşa k. گوشا	5	2	
Yeksa k. یکسا	8	2	
Reçani k. رچانی	8	3	1
Salan k. سالان	9	3	

⁷⁷ BOA, TD 499, s.354-368.

Garlamani nam-ı diğər Tişovik k. 	32	2	2
Tişovik mh. 	8	5	
Ake mh. 	5		
Gorne Dubro k. 	42		
Dolne Dubro k. 	12	6	
Çitlin k. 	25	9	
Bukova k. 	19		
Açutovik k. 	10		
Ovlik k. 	26		
Çikovik k. 	8		
Gorne Belşa k. 	16		
Dolne Belşa k. 	19	1	
Arbonaz k. 			
Aşşor mh. 	6		
Lumiripe mh. 	5		
Baz mh. 	11		
Lumuvik mh. 	15		
Doplaç mh. 	7		
Odrin mh. 			
Prolaka k. 	9		
Dodeş k. 	11		

Dorkin k. 	11		
Beber k. 	15		
İrvalaş k. 	13	5	
Boliçani nam-ı diğer Brayik k. 	21		
Zagore k. 	14	5	
Galaç mh. 	5	2	
Toplam	549	55	3

H:Hane **Müs:** Müslüman **Baş:** Başına

Tablo 20'yi incelediğimizde Rika nahiyesi verilerine ulaşıyoruz. Kayıtlara göre nüfusun en yoğun olduğu karye 7 mahallesi bulunan, 51 hanesi ile Arbonaz'dır. Onu takiben 2 mahallesi olduğu tespit edilen 45 hane ve 7 başına kaydı ile Zacer karyesi gelir. Bunların dışında 20-30 hane arası kaydı bulunan 6, 10-20 hane arasında 11, 1-10 hane arasında kaydı bulunan 6 karye tespit edilmiştir. Nahiyede en az nüfus 5 hanesi olan Goşa karyesinde tespit edilmiştir. Nahiyedeki toplam nüfus ise 2.803 olarak hesaplanmıştır.

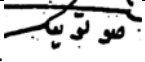
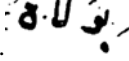

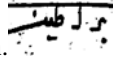

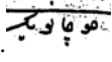

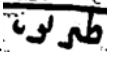
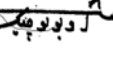

3.2.21.Çerçiç Nahiyesi⁷⁸

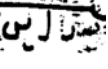

11 Karye, 12 mahalle, Halil Alicalan isimli 1 mezradan oluşan nahiyede ayrıca İsvan-1 Gampuke, İsvan-1 Nikola ve İsvan-1 Nikola nam-ı diğer Adranina isiminde 3 tane de manastır tespit edilmiştir. Sadece Glohidol mezrasında 34 hane kaydı vardır. Bunun dışındaki mezralarda nüfus kaydına rastlanmamıştır. Hane kayıtlarının yanısıra başına ve az da olsa Müslüman kaydına da rastlanmıştır. Nüfus verileri Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21: Çerçiç Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Baş.	Müs.
---------	----	------	------

⁷⁸ BOA, TD 499, s.372-385.

Kroç k. 	30	5	
Dupili k. 	61	1	2
Lukovik mh. 	22		
Herlik mh. 	12		
Sotupik k. 	50	2	
Orahova k. 	5	4	
Bulan mh. 	4	2	
Mikovik mh. 	6	2	
Başgak mh. 	5	2	
Bratin mh. 	9	2	
Salekok mh. 	8	2	
Moroşaviç mh. 	6		
Soçanovik mh. 	8	2	
Breçil mh. 	40	4	
Dranu k. 	17	5	
Brilan mh. 	7	5	
Kumarna mh. 	15	4	
Opuliçik k. 	60	2	
Tomik k. 	17	4	
Limyan k. 	47	4	

Lolvik k. 	34	3	
Zayış k. 	5		
Guduna k. 	27	2	
Toplam	529	57	2

H:Hane **Müs:** Müslüman **Baş:** Baştina

Nahiye geneline baktığımızda 2 mahallesi ile 95 Hane, 1 Baştina ve 1 Müslüman nüfusu tespit edilen Dupili karyesinin nüfusun en yoğun olduğu yer olarak görüyoruz. Dupili karyesinin ardından nüfusu en yoğun olan karyenin 8 mahallesi olan, 91 Hane ve 20 Baştina kaydı bulunan Orahrova'nın geldiğini görüyoruz. 60 hanesi olan Opuluçık karyesi de nüfusun en yoğun olduğu merkezlerdendir. Nahiyedeki en az nüfus kaydı ise 5 hane ile Zayış karyesidir. Karyeler arasında nüfus yoğunluğu arasındaki fark dikkat çekicidir. Nahiye genelinde toplam nüfus 2.704 olarak tespit edilmiştir.

3.2.22.Paştervik nahiyesi⁷⁹

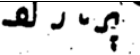
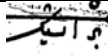
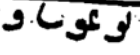
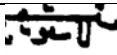
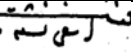
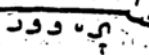
Nüfus kayıtları bulunmayan nahyeinin 22 karye tespit edilmiştir. Bunların hasılı 30.000 bin akçe olarak kaydedilmiştir. Yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre bu karyelerin dışında 3 ayrı nahiye daha mevcuttur. Fakat nahiyelerin, karye isimlerinin, nüfus, vergi ve diğer verilerinin kayıt altına alınmaması bize henüz bu bölgede Osmanlı Devleti'nin tam olarak denetimi sağlayamadığını gösterir.

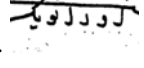

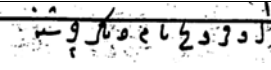
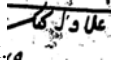
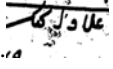
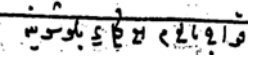
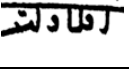

3.2.23.Gırbelan ve Aşağı Gırbelan Nahiyeleri

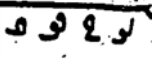
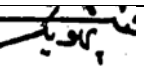
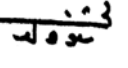
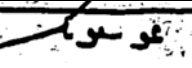
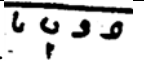
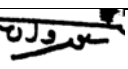
Gırbelan ve Aşağı Gırbelan nahiyeleri verileri birlikte verilmiştir. Her iki nahiyede toplamda 25 karye tespit edilmiştir. Bu iki nahiyede Florici ve Tuzcu olarak iki cemaatin varlığını görüyoruz. Nahiyelerin nüfus verileri Tablo 22'de verilmiştir.

⁷⁹ BOA, TD 499, s.397-407.

Tablo 22: Gırbelan ve Aşağı Gırbelan Nahiyeleri Nüfusu

Yer Adı	Hane
Gırbelan Nahiyesi	
 Manirik k.	
Cemaat-i Floriciyan	25
Cemaat-i Tuzcıyan	18
 Pilnova k.	
Cemaat-i Floriciyan	7
Cemaat-i Tuzcıyan	19
 Şişik k.	
Cemaat-i Floriciyan	10
Cemaat-i Tuzcıyan	18
 Pre Rad k.	
Cemaat-i Floriciyan	20
Cemaat-i Tuzcıyan	16
 Brasin k.	
Cemaat-i Floriciyan	13
Cemaat-i Tuzcıyan	9
 Bogosav k.	
Cemaat-i Floriciyan	12
Cemaat-i Tuzcıyan	16
 Laştova k.	
Cemaat-i Floriciyan	28
Cemaat-i Tuzcıyan	10
 İsfinişte k.	
Cemaat-i Tuzcıyan	5
Cemaat-i Floriciyan	10
 Pre Vor k.	
Cemaat-i Floriciyan	5
Cemaat-i Tuzcıyan	3

Aşağı Gırbelan Nahiyesi	
Palaş k. 	
Cemaat-i Floriciyan	8
Cemaat-i Tuzciyan	2
Odronivik k. 	
Cemaat-i Floriciyan	9
Cemaat-i Tuzciyan	7
Mivkovik k. 	
Cemaat-i Floriciyan	11
Cemaat-i Tuzciyan	12
Gurbil k. 	
Cemaat-i Floriciyan	3
Cemaat-i Tuzciyan	6
Omroviç nam-ı diğer Çerişne k. 	
Cemaat-i Floriciyan	6
Cemaat-i Tuzciyan	11
Ulavakin k. 	
Cemaat-i Floriciyan	13
Cemaat-i Tuzciyan	15
Koşarani k. 	
Cemaat-i Floriciyan	6
Cemaat-i Tuzciyan	18
Kovaç ma mahalle-i Baloşvine k. 	
Cemaat-i Floriciyan	5
Cemaat-i Tuzciyan	19
Aklavat k. 	
Cemaat-i Floriciyan	7
Cemaat-i Tuzciyan	6
Vişnova k. 	
Cemaat-i Floriciyan	10

Cemaat-i Tuzcıyan	7
Şulıç k. 	
Cemaat-i Floriciyan	7
Cemaat-i Tuzcıyan	7
Mergoviçe k. 	
Cemaat-i Floriciyan	7
Cemaat-i Tuzcıyan	9
Luc Vud k. 	
Cemaat-i Floriciyan	11
Cemaat-i Tuzcıyan	16
Pehovik K. 	
Cemaat-i Floriciyan	3
Cemaat-i Tuzcıyan	6
Senodar mh. 	
Cemaat-i Floriciyan	5
Cemaat-i Tuzcıyan	6
Osnovik mh. 	
Cemaat-i Floriciyan	3
Cemaat-i Tuzcıyan	6
Dop K. - 	
Cemaat-i Floriciyan	16
Cemaat-i Tuzcıyan	26
Sivon Vare k. 	
Cemaat-i Floriciyan	7
Cemaat-i Tuzcıyan	14
Toplam	575

H:Hane

Gırbelan ve Aşağı Gırbelan Nahiyeleri verilerine baktığımızda Gırbelan Nahiyesinde 9 Karyede 130 Filoriciyan, 114 Tuzcıyan hanesi, Aşağı Gırbelan Nahiyesindeki 16 karyede; 137 filoriciyan, 193 Tuzcıyan hanesi olarak toplamda 575 hane tespit edilmiştir. Nahiyelerdeki toplam nüfus 2.870 olarak hesaplanmıştır.

3.2.24.Zadrime Nahiyesi⁸⁰

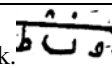
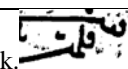
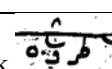

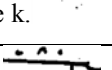
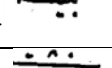
Toplamda 23 karyeden müteşekkil olan nahiyede Travşan karyesinin nüfus verileri kayıt altına alınmamıştır. ⁸¹ Ayrıca Miştıl ve Şargitil adlı iki tane mezra tespit edilmiştir. Miştıl ve Şargitil mezzralarının hasılı kaydedilmemiştir. Zadrime nahiyesi nüfus verileri Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23: Zadrime Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.
Ranze k. رانزه	13	
Betol k. بتول	9	
Borçan k. بوجان	7	
Çeravine k. چيرافينه	26	6
İşkane k. ايشكانه	16	2
Dragoş k. درگوش	17	
Kik Galdon k. كيك غالدون	23	3
Gravmişe k. گراميشه	14	3
Krose k. كروسه	22	
Daniç k. دانيج	16	
Baba k. بابا	24	4
Haymel k. هايمل	29	1

⁸⁰ BOA, TD 499, s.418-428.

⁸¹ BOA, TD 499, s.425.

Zoviza k. 	11	
Begli k. 	14	
Nikişte k. 	11	
Dişad k. 	35	6
Kalmat k. 	12	5
Troşan k. 		
Laç k. 	18	5
Mit k. 	33	2
Bilinişte k. 	38	4
Botaç k. 	14	4
Mırdiç k. 	12	1
Toplam	414	46

H:Hane **Müc:** Mücerred

20-30 arasında haneye sahip olan 5 karye, 10-20 arasında haneye sahip olan 12 karye, 1-10 arasında hanesi olan 2 karye vardır. En fazla nüfus 38 hane 4 mücerred ile Blinişte, onun ardında 35 hane, 6 mücerred ile Daşat karyesi gelir. En az nüfus 7 haneye sahip olan Bosran karyesinde tespit edilmiştir. Bu verilere göre bölgedeki toplam nüfus 2.116 olarak hesaplanmıştır fakat Troşan karyesinin toplam nüfusu kaydedilmemiştir.⁸²

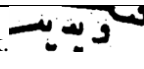

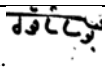

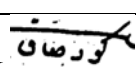
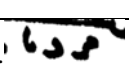

3.2.25.Rogam Nahiyesi⁸³

Rogam nahiyesi toplamda 9 karyeden oluşmaktadır. Dukakin sancağındaki küçük nahiyelerden biri sayılabilir. Nüfus verileri Tablo 24'te verilmiştir.

⁸² BOA, TD 499, s.425-426.

⁸³ BOA, TD 499, s.430-433.

Tablo 24: Rogam Nahiyesi Nüfusu

Yer Adı	H.	Müc.
Vidin k. 	7	2
Virnek. 	11	1
Bosa Şakol k. 	7	
Lisne k. 	10	
Gorsak k. 	3	
Merdama k. 	8	1
Mirişne k. 	7	
Kotor k. 	29	3
Radine k. 	9	
Toplam	91	7

H:Hane Müc: Mücerred

Nahiye geneline baktığımızda 1-10 arasında hanesi olan 6 karye, 10-20 hane arasında 2 karye vardır. En fazla nüfus yoğunluğu 29 hane 3 mücerred kaydı ile Kotor karyesi tespit edilmiştir. En az nüfus ise 3 hane sayısı tespit edilmiş olan Gorsak karyesi tespit edilmiştir. Bu verilere göre 91 hâne ve 7 mücerredten oluşan Rogam nahiyesinde toplam nüfus 462'dir.

Tablo 25: Nüfusun Nahiyelere Dağılımı

NAHIYE	NÜFUS
Gora	6395
Beşterik	4637
Poka/Puka	4562

Çetne	4181
Rodne	3526
Domşiliç	3523
Gırbelan ve Aşağı Gırbelan	2870
Gırbaviçe	2851
Rika	2803
Debiri/Debre	2731
Çerñiç	2704
Debri	2634
Lom	2287
Zadrime	2116
Opolye	1653
İspas/Aspas	1622
İtbala	1363
Manuşik	937
Piloşviç	765
Jupa	753
Büyük Fanta	693
Rogam	462
Mirdid	128
Tahmini Askeri Nüfus	140
TOPLAM	56.336

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKTİSADİ DURUM

16. Yüzyılda dünya genelının iktisadi vaziyetine baktığımızda ekonominin büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayandığı görülür. TD 499 Tahriri Kanuni Sultan Süleyman döneminde başlamış ve II. Selim döneminde tamamlanmıştır. Bu dönem Osmanlı'nın en geniş sınırlarına ulaştığı imparatorluk dönemidir. İmparatorluğun hemen hemen tamamında olduğu gibi Balkanlarda da ekonomi tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Özellikle Dukakin sancağının coğrafi konumu ve iklim şartları buna çok uygundu. Aşağıda sancaktan alınan vergiler incelenecektir. Tarım ve hayvancılığın yanısıra imparatorluk sınırları içindeki madenlerden de faydalanmayı bilmiş olan Osmanlı'nın Dukakin sancağında da Gırbelan ve Aşağı Gırbelan nahiyelerinde tuzcuyan⁸⁴ (tuz üreten) cemaatinin valığına şahit oluyoruz. Tuzcuyan cemaatinin kaç haneden oluştuğu Tablo-22'de verilmiştir.

4.1.VERGİLER

Her dönem bütün dünyada önemini koruyan vergilerin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeri hakkında bilgi verilecektir.

4.1.1.Rüsüm-ı Örfiye

Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonominin bel kemiğini oluşturan vergiler genel olarak üç gruba ayrılırdı. Bunlar şer'î, örfî ve olağanüstü zamanlarda alınan avarız-ı divaniye ve Tekâlif-i örfiyedir. Rüsûm-ı örfiye yani örfî vergiler devleti oluşturan bütün hizmet kişilerinin görev harcamalarının reâyaca ödenmesidir.⁸⁵ Bu vergilerin türü ve miktarı Osmanlı sancaklarının her biri için ayrı ayrı düzenlenen kanunnâmelerde farklılık arzedebilirdi.⁸⁶ Çünkü bölgelerdeki ekonomik gelirlere göre değişiyordu. Osmanlı Devleti'nde genellikle ilk olarak fethedilen bölgelerde,

⁸⁴ Askeri sınıf kavramının belirsizliği sebebiyle zaman zaman çıkarılan fermanlarla bu konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu fermanlarda: 1 Fiilen Askerlik hizmetinde bulunan yeniçeri, sipahi ve bunların çeşitli sınıfları, çocukları, eşleri, emeklileri kulları, cariyeleri; 2 köprücü, derbentçi, madenci, tuzcu, atmacı, doğancı gibi hizmetleri ifa edenler askeri sınıf sayılmıştır. Bkz: Halil Sahillioğlu, "Askeri", DİA, C.3, 1991, s.488-489.

⁸⁵ Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İctimaî Tarihi, C.II, Ankara 1990, s.190.

⁸⁶ Ünal Taşkın, 'Rüsûm-ı Örfiyye' Tarih okulu- The History Schooll, İlkbahar-Yaz 2013, S.XIV, s.57.

öncesinde uygulanan vergiler bir süre devam ettirilmiş, bazıları zamanla değiştirilmiş ya da uygulanmasına son verilmiştir. Şimdi bu vergilere genel olarak değinilecektir.

4.1.2. Toprak Mahsüllerinden Alınan Vergiler

Osmanlı döneminde toprak mahsüllerinden alınan vergilere genel olarak değinilip 499 numaralı defter kayıtlarından yola çıkılarak bölgede hangi ürünlerin yetiştirildiğine ulaşılabacaktır.

4.1.2.1. Öşür

Sözlük anlamı ‘onda bir’ olan uşr (çoğulu uşûr, â’şar) kelimesinin Türkçeleştirilmiş şekli olan öşür fıkıhta zekât ürünlerinden alınan vergiyi ifade eder. Toprak mahsullerinden öşür (zekât) verilmesinin farz oluşu, kitap, sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Genel olarak zekât konularına değinen âyetlerde “emval” (mallar) kelimesi kullanıldığı gibi Bakâra sûresinin 267. Âyetinde “Sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak edin” buyurularak ziraâ ürünlerde mali mükellefiyetin varlığına işaret edilmiştir. Burada “infak edin” ayetinin “zekât verin” anlamına geldiği birçok müffesir ve fâkih tarafından kabul edilmiştir. En’am sûresinin 141. Âyetinde Müslümanlara hasat günü mahsullerinin haklarını vermeleri emredilmiştir. Bu âyette yer alan “hak” kelimesiyle zekâtın mı yoksa zekâttan ayrı bir ödemenin mi kastedildiği, ayrıca bu ayetin hükmünün mensuh (hükmü kaldırılmış) olup olmadığı tartışmalı bir konudur.⁸⁷ Bu vergiyi İslâmiyet’ten önceki semâvi dinlerde de görüyoruz. Tevrat, bunun Hz. İbrahim, Hz. Yâkup ve Hz. Mûsâ zamanlarında da alındığını belirtmektedir.⁸⁸

Osmanlı İmparatorluğu’nda vergilendirmede kullanılan öşür, genel anlamının dışında, fıkıh kitaplarında bahsedilen şer’î Öşürden farklı bir içeriği kapsar. Çünkü şer’î öşür, ancak Mekke, Medine, Yemen ve Hicaz gibi bazı Arap memleketlerinde görülen öşrî toprakların Müslüman sahipleri tarafından ödenmesi ve miktarı toprağın sulama şekline göre onda bir ile onda yarım arasında olması gereken bir vergi iken, Osmanlı İmparatorluğu’nda çeşitli tarihi, sosyal ve iktisâdi sebeplerle sahiplerinin mülkü olan öşrî toprakların miktarı çok azalmıştı. Bu, İmparatorlukta yüksek

⁸⁷ Mehmet Erkal, “Öşür”, DİA, C.34, 2007, s.97.

⁸⁸ Ziya Kazıcı, Osmanlı Medeniyeti Tarihi-5. Osmanlı’da Vergi Sistemi, Kayihan Yayınları, İstanbul 2014, s.41.

mülkiyet ve murâkebe hakkı fetih sırasında İslâm cemaati menfaatine vakfedilerek devletin idaresine verilmiş veya zamanla sahipsiz kalarak beytü'l-mâle dâhil olmuş topraklarla oluştuğu kabul edilen mirî arazi, idare tarzı zamanla hemen hemen bütün İmparatorluğu kapsamıştı. Mirî rejimde çiftçiler devlete ait toprakların sürekli ve ırsî kiracısı kabul edildikleri için, öşür adıyla her yıl mahsulden bir hisse şeklinde devlet adına alınan bu vergi, toprak kirası ya da bir paylaşım şekli (haraç-ı mukâseme) olarak açıklanabilir.⁸⁹

Dukakin Sancağı'nda da birçok üründen; öşr-i küvvare, öşr-i keten, öşr-i şire gibi isimlerle öşür vergisi alındığı görülür.

4.1.2.2.Hububat Öşrü

Daha öncede değindiğimiz gibi özellikle 16. ve 17. yüzyıllar dünyada tarım ve hayvancılık çok önemli idi özellikle Osmanlı Devleti hem yayıldığı alan hemde izlediği fetih politikası sebebi ile tarım ve hayvancılığa tüm imparatorluk sınırları içinde önem vermiştir. Nitekim büyük fetihler büyük ordular sayesinde yapılıyordu. Gerek ordu mensuplarının gerek onların hayvanlarının besin ihtiyacı için olmazsa olmazlardan biri idi. Bu konuda zaman zaman üreticilere teşvikler verildiği aynı zamanda çift bozan gibi kanunlar ile de üretimin devamlılığının sağlandığı bilinmektedir.

Dukakin sancağı genelinde de hububat üretimine önem verildiği vergi kayıtlarından anlaşılmaktadır. Sancağın neredeyse bütün nahiyelerinde “gendum” (buyday), “cev” (arpa), “küşne” (karaburçak), “keten”, “alef” (hayvan yemi), “baha-i kiyah” (bitki, ot) vergisi alınırken darının yetiştirilme alanın da geniş olduğunu, örneğin Lom nahiyesi, Debir nahiyesi gibi bazı yerlerde “erzen” ismiyle tahsil edildiğini görüyoruz. Bunun yanısıra üretim alanı çok yaygın olmasa da Beşterik nahiyesinin Sernoga ve Dumustiçe nahiyelerinde iki karyede “öşr-i mercimek” ve yine Dumostiçe nahiyesinin üç karyesinde de öşr-i nohut isimli vergilerin kayıt altına alınması azda olsa sancakta mercimek ve nohut tarımının da yapıldığını gösteriyor.

⁸⁹ Taşkın, Safet, s.148-149.

4.1.2.3. Öşr-i Şire- Bağ Öşrü

Asma bitkisinin yetiştirilme şartları incelendiğinde hububata göre daha geniş bir yelpazede olduğu anlaşılır. Bunun da etkisiyle Osmanlı devletinde Anadolu ve Rumeli’de çok geniş bir alanda yetiştirilmiştir. Bağcılık yapan reayadan bazen her 100 tevek (asma) başına bir resim, bazen de şire öşrü alınmıştır.⁹⁰

Dukakin Sancağının hemen hemen bütün karyelerinde bağcılık yapıldığı görülür. Genellikle “Öşr-i şire” ismiyle toplandığı anlaşılır. Fakat bölgede şirenin yanısıra üzümünden şarap da yapıldığı “bac- ı hamr” (şarap vergisi) ismiyle toplanan vergiden anlıyoruz. Şarap üretiminin örneğin Debri nahiyesinin Kıştayna karyesi, Lom Nahiyesinde Kuluşine karyesi, Rodne nahiyesinin Jerkova karyesi gibi çok geniş yayılma alanı olmasa da özellikle Gora nahiyesinin neredeyse bütün karyelerinde bu vergi kaydedilmiştir.

Karacadağ Kanunnamesi’nde: “Ve bağları ki bâzı kurâda vaki olmuştur, nısf-ı hâsılı hassa deyu kayd olunup ve nısf-ı âharı zıkr olunan bağların harcına ve imaretine konulup ki, reâya çapalaya ve budaya ve filiz eyleye ve hâsıl olan şire fuçı harcı dahi reâyanın olmak üzeredir, fuçı edüp hizmetleri mukâbelesinde nısfın alup ve nısfı için sâir Vilayetlerde olduğu gibi kanun üzere monopolye tutulup⁹¹ ve monopolye mevsimlerinde satılmayan şire cebr ile reâya üzerine bırakmayalar. Meğer ki rızalarıyla diledikleri bahâya alalar.” Şeklinde açıklama yapılmıştır.

4.1.2.4. Resm-i Bostan / Resm-i Meyve

Dukakin Sancağında örneğin; Opolye nahiyesi, Debre nahiyesi, Zadrime nahiyesi, Rogam nahiyesi gibi birçok nahiyenin karyelerinde “resm-i bostan” adıyla vergi kayıt altına alınmıştır. Reayadan bu isimle vergi alınması bize sadece kendi ihtiyaçları kadar değil kazanç amaçlı da üretimin yapıldığını gösterir.

“Resm-i meyve” ise sancak genelinde sadece Debre nahiyesinin Şikeste karyesinde tesbit edilmiştir.

⁹⁰ Ünal, s.165.

⁹¹ -MonopolyeTutmak: Köylünün ürettiği şarabın onda birini alan subaşı ve sipahinin, kendisinininki satılincaya dek iki ay süre ile köylünün elindeki ürünün satılmasını yasaklaması.

Bahçe, bostan, meyve resimlerinin toplanma zamanları genellikle her mahsülün toplandığı mevsimdir.⁹²

4.1.3.Şahıslardan Alınan Vergiler

Cizye, hane resmi, ispençe resmi, baştına, mücerred, resm-i arus, bennak gibi şahıslardan alınan vergilere değinelecektir.

4.1.3.1.Cizye (Resm-i Filori)

Sözlük anlamı, kâfi gelmek, karşılığını vermek, ödemektir. “ceza” mastarından türeyen bir kelimedir. Şer’î bir vergi olan cizye, İslâm ülkelerinde yaşayan Gayrimüslimlerden alınan bir vergi türüdür. Corci Zeydan bu vergi türünün menşeyini eski Yunanlılara, Romalılara kadar gittiği görüşündedir. Yunanlıların, Anadolu halkını, Fenikelilerden korumak için, Romalıların da Fransa’nın Gal kıtasını ele geçirdiklerinde ora halkından cizye aldıklarını belirtmiştir.⁹³ İslam hukukuna göre cizye Gayrimüslim halk (zimmî) ile yapılan bir tür hizmet anlaşması sonucu alınan bir vergidir. Hanefî mezhebine göre İslâm devleti sınırlarında bir yıldan daha fazla yaşayan Gayrimüslimlerden de bu vergi alınmalıdır. Bunun karşılığı olarak da devlet onların can, mal ve inanç özgürlüklerini bir nevi garanti altına almış oluyordu. Hz. Muhammet, Eyle halkıyla yaptığı Zimmet anlaşmasıyla cizye ödemeleri karşılığında onların can, mal ve inanç özgürlüklerini taahhüt etmiştir.⁹⁴ Bulûğ çağına ermiş her Gayrimüslim erkek her yıl bir defa baş vergisi vermek zorundaydı.⁹⁵ Cizye vergisini tespit etmek amacıyla düzenli olarak üç yılda bir “Nev Yafte Yılı” adıyla genel bir tespit yapılır, ölümler kayıttan düşülür, herhangi bir sebeple daha önce kaydedilmeyenler var ise bunlar kaydedilirdi.⁹⁶ Osmanlı Devleti’nde cizye miktarı, cizyeden sorumlu olan kişinin mâli durumuna göre belirlenirdi. Buna göre âla (zenginler), evsat (orta halli) ve ednâ (fakir olanlar) şeklinde üçe ayrılırdı.⁹⁷ Hanefiler başta olmak üzere bazı müctehidler bu miktarı kişi başına yıllık olarak; âla için 48, evsat için 24, ednâ için 12 dirhem olarak belirlemişlerdir. Şafiler başta olmak üzere bir grup müctehide göre ise cizye vergisi; 1 dinar, ½ dinar ve ¼ dinardır. Mâlikîler

⁹² Neşet Çağatay, Osmanlı İmparatorluğu’nda Reâyadan Alınan Vergi ve Resimler, AÜDTFCD. V, Ankara 1947, s.490.

⁹³ Çağatay, s.494.

⁹⁴ Mehmet Erkal, “Cizye”. DİA, C.8, 1993, s.42.

⁹⁵ Taşkın, s.153.

⁹⁶ Kazıcı, s.125.

⁹⁷ İlber Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedid Neşriyat, Ankara 2008, s.135.

de; 4, 2, 1 dinar olarak belirlemişlerdir.⁹⁸ Osmanlılarda zamana göre bu vergi miktarında değişiklikler kaydedilmiştir. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman zamanında 60-75 akçe, arasında alınırken IV. Murad zamanında 333 akçeye kadar arttırıldığı belirlenmiştir.⁹⁹ Kadınlar, çocuklar, hasta ve sakat olanlar, çalışamayacak derecede yaşlanmış olanlar, din adamları, köleler ve dilenciler cizye vergisinden muaf sayılmıştır.¹⁰⁰

Balkanlar'da bu vergiye resm-i filori denmiştir.¹⁰¹ Filori kelimesi İtalyanca Filorinden gelen bu para ilk kez Floransa'da bastırılmıştır. Filorinin bir tarafında Floransa'nın sembolü olan zambak, diğer tarafında ise Vaftizci Yahya'nın resmi bulunur. İtalya ve Türkmen beyliklerinin özellikle ticari ilişkilerinden dolayı Batı Anadolu'da geniş ölçüde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde filori, altın karşılığı alınan bir vergi olarak da bilinir. Günümüze ulaşan en eski Eflak Kanunnâmesi'ne göre Eflaklı her hâne yıllık 1 filori miktarı resm-i filori vermek ile sorumlu tutulmuştur. Bunun yanında yine her hâne bir dişi koyun ve bir koç vermekle de yükümlüdür. Resm-i filori, Osmanlı'nın Balkan hâkimiyeti öncesinde de uygulanan mahalli bir vergi olarak bilinir. Stefan Duşan Kanunu'na göre, her hâne yöneticiye bir "hiperpiron" ödemekle mükellefti. Osmanlı Devleti'nin Eflaklar için bu vergi sistemini sürdürdüğü, aynı zamanda resm-i filoriyi, Şeriat'a uygun olan raiyyet rüsumuna eşit saydıkları görülür. Daha sonra Eflaklar her iki vergiden de muaf tutulmuşlardır. Genellikle Balkanlar'da alınan resm-i filori genellikle akçe şeklinde ödenirdi, yani altının değerine göre akçe miktarı da azalıp artabilirdi. Resmi filori "hıdırellez" ve "kasım günü" olarak yılda iki kez ödenirdi. Bu vergi genellikle Filorici adı verilen görevliler tarafından toplanırdı. 17.yüzyılda bu vergiye tabi olanlara "filorici taifesi" veya "filoriciyan" denirdi.¹⁰²

Dukakin Sancağı'nda Gırbelan ve Aşağı Gırbelan nahiyelerinde filoriciyan cemaatinin bulunduğunu görüyoruz. Bu cemaatin kaç haneden oluştuğu Tablo-22'de verilmiştir. Ayrıca TD 499 numaralı defterin 18. Sayfasında: " Mezkûr Varoş-ı Liş reâyası hâriç ez Defter-i Atik olup Nefs-i Liş'de vâki olan hassa-i hümayun

⁹⁸ Talip Türcan, İslâm Hukuku El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.238.

⁹⁹ Ünal, s.173.

¹⁰⁰ Gündüz, s.238.

¹⁰¹ Ünal, s.172.

¹⁰² Halil İnalçık, "Filori", DİA, C.13, 1996, s.106-107.

eminlerine haneden haneye gayr-ı ez cizye ve bâd-ı hevâ bedeli cümleî müteveccihât elli ikişer akçe filori veriler imiş. Müceddeden teftiş olunduk da sâir reâya gibi kifâyet miktarı ziraat yerleri olmayıp İpsala nam mezrada bir miktar yerleri olup rençberlik ile zindegâni edip üslûb-ı sâbık üzere filoriye kaydolunmak mala enfa olup dahi ziyade teklif olunursa, rençberlik taifesi olup yine parâkende olmak mukarrer olmağın vech-i meşruh üzere haneden haneye gayr-ı ez cizye ve bâd-ı hevâ bedeli cümle-i müteveccihât havvas-ı hümayun zabitlerine elli ikişer akçe filori vermek üzere Defter-i Cedîd'e filorici kaydolundu" şekiline ayrıntılı açıklama kaydedilmiştir.

4.1.3.2.Hane Resmi (Çift Resmi)

Osmanlı Devleti'nde tahrir defterlerinde belirtilen hane aile olarak kabul edilmiş¹⁰³ ve klasik tımar sisteminde her köylü ailesinin işlettiği toprak parçası veya yarım çiftlik olarak köylünün ödemekle yükümlü olduğu çift resminin matrahını oluşturmuştur.

Çiftlik genellikle bir çift öküzle işlenebilecek tarla sayılmıştır. Çiftliğin alanı ve verimine göre 60-150 dönün arasında olurdu. Yerleşik veya konargöçer reâya, kullandığı topraklara karşılık sahib-i arza bazı vergi ve tazminatlar öderdi.¹⁰⁴ Çift hane sistemi adı verilen bu üretim tarzında temel olan, toprağı bir ailenin işleyebileceği büyüklükte parçalara bölerek aile çapında işletmecilik yapmaktır. Burada esas olan râiyyetin evli olmasıdır. Bekar olana çiftlik verilmezdi.¹⁰⁵ Konuyu biraz daha açarsak; bu resim reâyanın sipahiye karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu yedi hizmetin nakde dönüşmüş halidir. Fatih Kanunnâmesi'nde, bu yedi hizmet (kulluk) veya karşılığının nakit miktarları üç gün şahsi hizmet veya karşılığı üç akçe, orak yani bir araba ot karşılığı 7 akçe, Dögen yani yarım araba saman karşılığı 7 akçe, bir araba odun veya karşılığı 3 akçe, boyunduruk (araba ile hizmet)

¹⁰³ Hanedeki kişi sayısı ile ilgili tartışmalara nüfus kısmında değinilmiştir.

¹⁰⁴ Ahmet Tabakoğlu, "Resim", DİA, C.34, s.583.

¹⁰⁵ Ünal Taşkın, "1540 (H.947.) Tarihli Kanunâmelere Göre Musul, Amid ve Erzurum Sancaklarında Zirâî Gelirlerin Mukayeseli Tahlili ", Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/2 Spring 2007, s.632.

veya karşılığı 2 akçe olmak üzere toplam 22 akçe olarak belirtilmiştir.¹⁰⁶ Bunlardan anlaşıldığı kadarıyla çift resmi tüm bu hizmetlerin toplamı olarak kabul ediliyordu.

4.1.3.3. İspence Resmi

Osmanlı devletinde gayri müslimlerden alınan bir çeşit vergi türüdür. Müslüman olmayan erkeklerden alınan ispenc resmi'nin menşei Osmanlı öncesine dayanır. İspenc resmi bilinen en eski tahrir kayıtlarında yer aldığı gibi Fatih Kanunnamesi'nde de bu resme yer verilmiştir. Ülkenin farklı yerlerinde farklı şekillerde uygulandığından net bir tanımı yoktur. "kapu resmi" diye de anılan bu resim miktarı ve içeriği sebebiyle müslümanlardan alınan çift resmi'ne karşılık geldiği şeklinde de ifade edilmiştir. Birçok yerde evli ya da bekar olup olmadığına bakılmadan gayri müslim reâyadan alındığı kaydedilmiş olmasına rağmen bazı yerlerde de sadece evli gayri müslim reayadan alındığı kaydedilmiştir.¹⁰⁷ Bazı kanunnamelerde köylü şehirli ayırımı da yapılmadan tüm gayri müslimlerden alındığı falat evli olanlardan 6 akçe ırgadiye alındığı belirtilmiştir.¹⁰⁸ 1432 (H. 835) Tarihli Arvanid Tımar defterine göre ispence, evli hane sahibi olan gayri müslim erkeklerden 25 akçe, yanında bulunan yetişkin erkek çocuğundan aynı miktarın talep edileceğinin yanısıra çiftliği olmayan dul kadınlardan da 6 akçe tahsis edileceği belirtilmiştir. 16. ve 17. Yüzyıllarda bu miktarlar hemen hemen sabit kalmıştır. Eğer gayri müslim kişi İslâmiyeti kabul ederse miktarı daha düşük olan bennak resmini ödemekle yükümlü olurdu.¹⁰⁹

Dukakin Sancağının, genel anlamda o dönemde daha çok gayri müslim halktan oluşmasının da etkisiyle sancağın hemen hemen tamamında İspence resmi'nin alındığı görülür. Genel olarak sadece ispenc şeklinde alınmıştır. Karacadağ kanunâmesinde "Sâkin oldukları yerleri sab ve sengistan yeri olmağın hizmetleri mukabelesinde avâriz-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyeden muâfiyet üzere mukaddema her haneye ve baştinaya âdeti eflakiyye üzere elli beş akçe vaz' olunup otuz üç akçesi Hazine-i Âmire için haraç; iki akçesi cizye cem'ine varan padişah kullarına ve yirmi akçesi bedel-i öşür ve ispence sancak beğine, on akçesi hâsıl vaktinde ve on

¹⁰⁶ Kazıcı, s.85-86.

¹⁰⁷ Ünal, s.171.

¹⁰⁸ Çağatay, s.507.

¹⁰⁹ Halil İnalçık, "İspence" DİA, , C.23, 2001, s.177.

akçesi ispençe zamanında tâyin olunup sâbikan Çerne oğlu deryâyâ gidecek onun ve onun ile gidenlerin değirmenleri satılıp resmi tımara hasıl bağlanup;" şeklinde konuya açıklık getirilmiştir.

4.1.3.4.Baştina

Irs yoluyla geçen arazi hakkında kullanılan bir terimdir.¹¹⁰ Slavca asıllı olan bu kelime miras anlamına gelir. Osmanlı Devleti, Balkanlar'daki fetihleri öncesinde Bosna kralının önemli hizmetler karşılığında bir kişiye sürekli olarak ve mutlak mülk olarak verdiği arazi için kullanılırdı. Fatih Sultan Mehmet döneminde fethi gerçekleştirilen Trabzon ve çevresindeki halkın elindeki çiftliklerin de tahrir defterlerine Baştina olarak kaydedilmesi bize bu terimin genel olarak Balkan coğrafyasında kullanılsa da sadece oraya has kullanılan bir kelime olmadığını gösterir. Bosna'da ki bu topraklar mutlak mülk statüsünde olduğu için sahibi tarafından satılabildi. Böyle bir arazinin sahibi olmak asalet ünvanına da sahip olmayı gerektiriyordu. Bu yönleriyle baştinalar Osmanlı'da ki temliklere benzetilmiştir. Balkanlar'a yapılan yoğun fetihler sonucu baştina sayıları artınca tımar sistemine dâhil edilmiş fakat vergilerini vermeleri şartı ile sahiplerinin ellerinde kalmasına izin verilmiştir. Baştina sahipleri özürsüz olarak araziyi işlemeyip boş bırakırsa, bedeli ispençe ve diğer ürün bedeli olarak 150 akçe alınır. Ayrıca bunu alışkanlık haline getirdiği takdirde sipahi bu araziyi bir başkasına verme hakkına sahipti.¹¹¹

Karacadağ Kanunnamesi'nde "Ve şol baştinalar ki, baştinadan ayrılıp birer miktar yerleri mürur-ı eyyâmla âhara nakil etmekle sülüs ve rubu hisse kalup baştinalığa kâbil olmaya, onun gibiler Defter-i Atik'de hâli kaydolunup ve her kim tamam-ı resmle tâlip olursa alınup ona verile. Meğer evvel dahi uslub-ı mezkûr üzere kabul eyleye. Onun gibilerden tamam otuz üç akçe cizye alınup ber vech-i tahmin sancak beğine beşbin akçe hâsıl kaydolunmuş. Nevâhi-i mezbure müceddeden tahrir olunduk da zikr olunan hâli baştinalardan eser belirmeyüp tasarruf olunmaz yer olmayup belki zirâat yerleri killet üzere olmağın nice reâyâ etraf-ı memâlike parâkende olurmuş. Ol sebepten sâbık üzere avâriz-ı divaniyye ve tekâlif-i

¹¹⁰ Mehmet Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri, C.I, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s.170.

¹¹¹ Feridun Emecen, "Baştina", DİA, C.5, 1992, s.136.

örfiyyeden muaf olup her hâne ve hâliya başına kaydolunan yerler Hazine-i Âmire için otuz üç akçe haraç ve cizye öşür mukâbelesinde on akçe ve bedel-i hırdavat dâhi on akçe vermek üzere kaydolunup ve zikr olunan haslar ve dalyanlar ve geçitler ve manastırlar ve resm-i kışlak ve cürm-i cinâyet kurâ-i nevâhi-i mezburede sancak beğine cümle yüz otuz bin akçelik üzere hâs tâyin olunup vech-i meşruh üzere Defter-i Cedid'e kaydolunmuştur.” Şeklinde bir açıklama mevcuttur.

Defterdeki verilerden hareketle; Lom 1, Debri 5, Gırbaviçe 74, Jupa 33, Manuşik 12, Piloşviç 29, Çetne 138, Rika 55 ve Çeniç Nahiyesinde 57 olmak üzere Dukakin Sancağı genelinde 404 başına ve 316 hâne-i ma başına kaydedildiğini görüyoruz.

4.1.3.5.Mücerred

Sözlük anlamı “bir şeyin kabuklarını soyarak özüne ulaşmak” olan tecrüd, tasavvufta, “dünya ve ahiret nimetlerini bırakarak Allah’a yönelmesi ve sadece Allah’a gönül vermesidir.” Hz. Musa’ya Taha Suresi 20/12 de bildirilen “Nalınlarını çıkar” ifadesini sufiler “kendini dünya ve ahiretten soyutlayarak sadece bana bağlan” şeklinde yorumlamışlardır. Sufiler, kişinin (salik) gönlünde sadece Allah’a yer vermesine “tecrid”, kendinden geçerek sadece Allah’ı düşünmesine “tefrid” adını vermişlerdir. Bu durum bazı mutasavvıflarca evlenmemeyi ve çocuk sahibi olmamayı gerektirdiği fikrini doğurmuştur.¹¹²

Osmanlı Tahrir defterlerinde geçen “mücerred” kelimesi de, henüz evlenmemiş, hane içinde yaşayan, bulûğ çağına ermiş, sağlıklı erkekler için kullanılmıştır.

Dukakin Sancağı genelinde 1.472 mücerred, 108 müslim mücerred şeklinde kayıt tesbit edilmiştir.

4.1.3.6.Resm-î Arûs

Serbest tımarlarda, sipahinin genç kız (bakire) veya dul kadınlardan (seyyibe, bive) aldığı bir vergi türüdür. Gelin resmi olarak da bilinir.¹¹³ Verginin miktarı evlenecek

¹¹²Süleyman Uludağ, “Mücerred”, DİA, C.31, 2006, s.448.

¹¹³Taşkın, Rüsûm-ı Örfiye, s.68.

olan kadının kız ya da dul olmasına ve babasının servetine göre değişirdi.¹¹⁴ Zenginden bir altın, fakirden 12 akçe, durumu bu ikisi arasında olanlar içinde yine bu iki miktar arasında alınmıştır. Nikah sırasında kadı tarafından istenilen vergiden farklı bir vergidir.¹¹⁵ Gelinin durumuna göre belirlenen bu verginin kim tarafından ödendiğine dair kanunnâmelerde net bir ifadeye rastlanmamakla beraber kimin alacağına dair ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Köyün tasarruf şekline göre has, zeamet, tımar sahibi ya da vakıf köyler için mütevelliyeye aittir. Bu resmi Subaşı veya Sancakbeyi alamazdı.

4.1.3.7.Bennak

Reâya olarak yazılan kişilerin tımar sahibine verdikleri resimlerden biridir. Ekinlû ve Çaba Bennak olarak ikiye ayrılır. Ekinlû bennak; arasinin nim çiftlikten az olan şahsın ödediği on sekiz akçe değerindeki vergi türüdür.¹¹⁶ Hiç yer tasarruf etmeyenlere caba bennak denirdi. Bennak resmi, çift resmi gibi çiftlik tasarruf şartına bağlı değerdir. Bütün evli müslüman reayadan alınan baş vergisi denilebilir.¹¹⁷

TD 499 Defter kayıtlarına göre; Dumostıçe 13, Beşterik 59, Lom 38, Gora 33, Opolye 60 ve Debri nahiyesinde de 19 olmak üzere Sancak genelinde 222 bennak kaydedilmiştir.

4.1.4.Hayvanlar Üzerinden Alınan Vergiler

Osmanlı'da reâyanın beslediği hayvanlar üzerinden belli miktarlarda vergi alınırdı. İlgili bölgede yetiştirilen hayvanların türüne göre sancak kanunnamelerinde belirlenen şekilde vergi tahsil edilirdi.¹¹⁸

4.1.4.1.Âdet-i Ağnam

Osmanlı İmparatorluğu'nda koyun ve keçi sahiplerinden alınan vergidir.¹¹⁹ Osmanlı resmi kayıtlarında "resm-i ganem, âdet-i ağnam" olarak geçen bu şer'i vergi bazı

¹¹⁴Ünal, s.180.

¹¹⁵Halil Sahillioğlu, "Arûs Resmi" DİA, C.3, 1991, s.422.

¹¹⁶ Mehmet Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri, C. I, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1983, s.204.

¹¹⁷Ünal, s.170.

¹¹⁸ Taşkın, Safet, s.154.

¹¹⁹Ünal Taşkın, "Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Ağnam Vergisine Yapılan Zamlar", International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish, Volume 8/5 Spring 2013, s.791.

sancak kanunnâmelerinde “âdet-i zekât” olarak da geçmiştir.¹²⁰ Ağnam resmi 1523 tarihli bir kanunnamede sürü başına alınırken 1536 da bu resimin sadece küçükbaş değil büyükbaş hayvanlardan da alındığını görüyoruz ayrıca hem küçükbaş hem de büyükbaş için sürü başına değil, küçükbaş için dörtte bir, büyükbaş için hayvan başına vergi alınması gerektiği belirtilmiştir.

Karacadağ Kanunnâmesinde bu vergi ile ilgili “Nevâhi-i mezbûrenin sevâhilinde (deniz veya ırmak kenarları) hâricden gelen koyundan kanun üzere âlâ ve evsat ve ednâ itibariyle her sürüden bir koyun resm-i kışlak” ın sancak beyine hass tayin olunduğu belirtilmiştir.

4.1.4.2.Öşr-i Küvware – Kovan Resmi

Anadolu ve Rumeli'nin vadileri, dağları, yaylaları barındırdığı devasa bitki örtüsü arıların yetiştirilmesi için çok uygundur. Osmanlı devletinde bu durumdan faydalanmayı bilmiş sınırları dâhilinde hemen her yerde arıcılık yapılmıştır. Nitekim arıcılıktan elde edilen verginin; “bal öşrü, resm-i zenburiye, resm-i asel, öşr-i kovan, öşr-i petek, rem-i nahl, öşr-i küvware” gibi çok farklı isimler adı altında toplanmasında arıcılığın çok yaygın olduğunun bir nevi göstergesidir. Arıcılığa bağlı olan bu vergi reâyanın elinde bulunan kovanların mahsulünden bazı yerlerde akçe olarak bazı yerlerde ise bal olarak alınıyordu.¹²¹ Eğer reâyaya arılarını beslemek için kendi tâbi olduğu tımarın dışında bir başka sipahinin arazisine götürürse, resmin yarısını reâyanın kayıtlı olduğu sipahi diğer yarısını arıların otladığı tımarın Sahibi alırdı.¹²² Öşr-i küvwareni alınma zamanı genellikle harman vaktinde veya güz mevsimi idi.¹²³

Dukakin sancağına baktığımız zaman neredeyse sancağın tüm nahiyelerinde arıcılık yapıldığı görülür. Nitekim bölgenin iklimi ve coğrafyası göz önünde bulundurulduğunda, hatta “Balkan” kelimesinin anlamının “sıradağlar” olduğu anımsandığında bunun bu denli fazla olmasının sebebi anlaşılacaktır. Bu vegi sancağın genelinde “öşr-i küvware” adı altında toplanmıştır.

¹²⁰ Feridun Emecen, “Ağnam Resmi”, DİA, C.I, 1998, s.478.

¹²¹ Taşkın, Rüşum-ı Örfiyye, s.65.

¹²² Ünal, s.167.

¹²³ Çağatay, s.509.

4.1.4.3. Öşr-i Gögül – Resm-i Harir

Keşfedildiği günden beri neredeyse modası hiç geçmeyen, ilk keşfeden Çinliler tarafından üretim şekli uzunca bir süre saklanan ipek tüm dünyanın olduğu gibi Osmanlının da ilgisini çekmiştir ve çağının hemen her anlamda öncülerinden olan Osmanlı devletinin çeşitli yerlerinde de üretilmiştir. Osmanlıdaki düzenin de bir göstergesi sayılan vergi sisteminin bir uzantısı olarak bu alanı da kapsadığını görüyoruz. Genellikle tahrir kayıtlarında “resm-i harir ve resm-i gögül” şeklinde alınan ipek vergisi ipekböceği kozaları üzerinden alınırdı. Vergi oranın % 10 ile %50 arasında değiştiği farklı tahrir kayıtlarından anlaşılır. Satıcı kozaları pazara satmak için getirdiğinde cins ve miktarı tespit edilerek tahsilat yapıldığı bilinir. Bazı bölgelerde ipek üretimi için tezgâhlar bulunurdu bu tezgâhlara ipek dolabı ismi verilirdi.¹²⁴

Dukakin Sancağı’nda ipek böcekçiliğinin çok yaygın olmadığı görülmekle birlikte az da olsa üretimin yapıldığı görülür. İpek böcekçiliği yetiştiriciliğinin sadece Rodne nahiyesine bağlı, Doga karyesinde ve İtbala nahiyesinin İste ve Elişige karyelerinde yapıldığını Öşr-i gögül ismiyle alınan vergiden anlıyoruz. İpek böceklerinin yaşam alanları dikkate alındığında tek besin kaynakları olan dut ağaçlarının da bu bölgede bol miktarda yetiştirildiğini anlayabiliriz.

4.1.5. Diğer Vergiler

Diğer vergiler başlığı altında Osmanlıda alınan bac resmi, resm-i asiyyab ve resm-i cürüm ve cinayet resmi hakkında bilgi verilecektir.

4.1.5.1. Resm-i Cürüm ve Cinayet

Bu vergi Osmanlı topraklarında işlenen bazı ziraî suçlardan alınıyordu. Suçun mâli zararına ve suçun derecesine göre para cezası tahsil edilirdi. Olay önce sipahi tarafından ilk müdahale yapıldıktan sonra mahkemeye yönlendirilirdi. Reâya arasında oluşan her türlü kavga, adam öldürme ve zina gibi suçların oluşturduğu bütün olaylar cürm-i cinayet faslı olarak kaydedilmiştir.¹²⁵

¹²⁴ Taşkın, Rüsûm-ı Örfiyye, s.66.

¹²⁵ Taşkın, Rüsûm-ı Örfiyye, s.67.

4.1.5.2.Bâc Resmi

Genel olarak bu vergi, özellikle Pazar vergisi anlamında kullanılan bir vergidir.¹²⁶ Bu verginin ilk olarak ne zaman ve nerede uygulanmaya konulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Osmanlı Devleti'nde kuruluştan itibaren kullanıldığı bilinmektedir.¹²⁷ 1523 tarihli bir kanunnâmede mülk arazi ile ilgili bir bilgi varken 1536'da bu maddeye rastlanmamıştır.1523 tarihli kanunâmede bu bâc şeklinde değil sadece kovan resmi olarak tespit edilmiştir. Her iki kanunnâmede de din adamları vergiden muaf tutulmuştur.

4.1.5.3.Resm-î Âsiyab

Osmanlı Devleti, İktisadi ve sosyal hayatında “Resm-î âsiyab” veya “Değirmen resmi” diye adlandırılan bu vergi su veya yel ile çalışan un değirmenleri ile zeytinyağı değirmenlerinden alınıyordu.¹²⁸ Dukakin sancağında Asiyab resmi olarak alınmıştır. Değirmenlerin nahiyelere dağılımı Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26: Değirmenlerin Nahiyelere Dağılımı

Nahiye	Asiyab
Debir	1
İspas	4
Poka	1
İtbala	12
Büyük Kınta	1

¹²⁶ Celal Yeniçeri, “Bâc”, DİA, C.4,1991, s.411.

¹²⁷ Osman Gazi merkez yaptığı Yenişehir'de ikamet ediyordu. Bir gün Germiyan tarafından birisinin; “Buranın Pazar bâcını bana satın” demesi üzerine, Osman Gazi ona, Bâc nedir? Dedi. Adam “Pazara her kim yük getirirse ondan akçe alırım”dedi. Osman Gazi hayretle “Bre adam alacağın varmı ki ondan akçe alırsın?” diye sorunca, Adam; “bu adettir. Her vilayette yük başına Padişah için akçe alınır. Diye cevap verdi. Osman Gazi tekrar sordu; “Bu Allahhû Teala'nın emri ve Peygamber efendimizin (s.a.s) kavli (sözü) midir, yoksa her ilin Padişahının ortaya çıkardığı bir şey midir? Adam “ Eskiden beri Padişahların âdetidir. Dedi. Bunun üzerine Osman Gazi kızarak buradan uzaklaş, yoksa sana zararım dokunur. Bir kimse ki, malını kendi eli ile kazanmış ola, bana ne borcu var ki bedava akçe vere” dedi. Bu konuşmaları dinleyenler, Osman Gazi'ye bu hususta mâlumat verdiler. “Sultanım! Sizin ihtiyacınız olmasa da bu pazarı bekleyip hizmetleri ile meşgul olanlara emekleri zâyî olmaması için bâc verilmesi âdettir. Dediler. Bunun üzerine Osman Gazi ilk kanunu şöyle koydu; “ Her kim bir yük satarsa iki akçe versin, eğer satamazsa, hiçbir şey vermesin.” Bu şehirlere ait bir belediye vergisiydi. Bkz. Osmanlı Devlet Teşkilâtı I, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 2006, s.106.

¹²⁸ Kazıcı, s.190-191.

Rodne	7
Dumostiçe	6
Beşterik	8
Lom	11
Gora	24
Opolye	13
Debri	6
Rogam	1
Gırbelan ve Aşağı Gırbelan	4
Zadrime	1
Toplam	100

Tablo 26'ya göre Dukakin sancağında 100 tane değirmenin mevcut olduğunu görmekteyiz. Değirmenlerin dağılımını incelediğimizde ise bu dağılımın nüfusun yoğunluğuna yani ihtiyaca göre belirlenmiş olduğu fikri oluşur. Örneğin sancak genelinde, 6.395 kişi ile en yüksek nüfusa sahip olduğu belirlenen Gora nahiyesinin aynı zamanda 24 âsiyab kaydı ile de en fazla değirmene sahip olduğu görülür.

SONUÇ

Dukakin bölgesine baktığımızda Balkanlarda İskombi Nehri'nin ikiye ayırdığı bölgenin kuzeyinde olduğu ve kuzeydeki diğer halklar ile birlikte bura halkının da “Gegler” olarak anıldığı görülür.

Balkan Yarımadasının coğrafi konumuna baktığımızda; doğuda Karadeniz, batıda Adriyatik kuzeyde ise Sava ve Tuna Nehirlerinin açtığı ovalarla çevrili olduğunu görmekteyiz. Yarımada adı veren Balkan Dağları'nın ise yarımada'nın kuzeyinde yer aldığı görülür. Balkanların âdeta Avrupaya açılan bir kapı konumunda olması Osmanlı devletinin dikkatini çekmiş ve bölgeye ilk fetihler 1352'de Çimpe kalesinin alınmasıyla başlamıştır. 1365'te Edirne fethedilmiş 1394 ve 1397'de Arnavutluk seferleri sonucu da Arnavut ili kurulmuştur. Osmanlı'nın bölgedeki fetihlerine baktığımızda çok hızlı gerçekleştiğini fakat bölgedeki varlığının çok uzun yıllara dayandığını görmekteyiz. Bunda iskân ve istimâlet politikaları etkili olmuştur.

TD 499 Numaralı defterde Dukakin sancağı nahiyelere, nahiyeler ise karye ve mezralara ayrılmıştır. Bazı karyelerin de mahallelerin de olduğu kaydedilmiştir. Nahiyelere baktığımızda toplamda 25 nahiyenin olduğunu bu nahiyelerdeki karye sayılarınının ise çok farklı olduğu görülür. Örneğin Gora nahiyesi 38 karye 10 mezradan, Rika karyesi 30 karye ve 1 mezradan oluşurken Mirdid ve Büyük Fanta nahiyeleri 7 karye 1 mezradan ibarettir. Nüfusa dair kabul ettiğimiz kayıtlar tüm sancak genelinde yaşayanlar hakkında da bilgi vermektedir. Özellikle “hane” kayıtlarında genelde “hane” ve “hane-i gebran” şeklinde tutulması hane-i gebran sayısının oranının oldukça yüksek olması ve yine deftere kaydedilen şahıs isimlerinden yola çıkılarak bu dönemde Dukakin sancağında çoğunlukla Hıristiyan halkın yaşadığı anlaşılmaktadır. Bunun yansısı deftere kayıtlı “Müslüman” ve “çift” sayıları yer yer değişiklik arzetsede sancaktaki Müslüman halkın nüfusu hakkında genel bir fikir sahibi olmamızı sağlamıştır. Örneğin Debir, Büyük Fanta ve Piloşviç nahiyelerinde sadece 1 Müslüman kaydı var iken İspas'ta 8, Domşiliç'te 33 Müslüman 56 Çift kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan yola çıkarak o dönemde Dukakin sancak genelinde Hıristiyan halkın yaşadığını fakat yer yer Müslümanların da iskân edildiğini veya bura halkından İslâm dinini tercih edenlerin olabileceğini düşünebiliriz.

Dukakin sancağı genelinde de hububat üretimine önem verildiği vergi kayıtlarından anlaşılmaktadır. Sancağın neredeyse bütün nahiyelerinde “gendum” (buyday), “cev” (arpa), “küşne” (karaburçak), “keten”, “alef” (hayvan yemi), “baha-i kiyah” (bitki, ot) vergisi alınırken darının yetiştirilme alanının da geniş olduğunu, örneğin Lom nahiyesi, Debir nahiyesi gibi bazı yerlerde “erzen” ismiyle tahsil edildiğini görüyoruz. Bunun yanısıra üretim alanı çok yaygın olmasa da Beşterik nahiyesinin Sigic-î küçük ve Dumustiçe nahiyelerinde iki karyede “öşr-i mercimek” ve yine Dumostiçe nahiyesinin üç karyesinde de öşr-i nohut isimli vergilerin kayıt altına alınması azda olsa sancakta mercimek ve nohut tarımının da yapıldığını gösteriyor.

Dukakin Sancağının hemen hemen bütün karyelerinde bağcılık yapıldığı görülür. Genellikle “Öşr-i şire” ismiyle toplandığı anlaşılır. Fakat bölgede şirenin yanısıra üzümünden şarap da yapıldığı “bac- ı hamr” (şarap vergisi) ismiyle toplanan vergiden anlıyoruz. şarap üretiminin örneğin Debri nahiyesinin Kıştayna karyesi, Lom nahiyesinde Kulisine karyesi, Rodne nahiyesinin Jerkova karyesi gibi çok geniş yayılma alanı olmasa da özellikle Gora nahiyesinin neredeyse bütün karyelerinde bu vergi kaydedilmiştir.

Dukakin Sancağında örneğin; Opolye nahiyesi, Debre nahiyesi, Zadrime nahiyesi, Rogam nahiyesi gibi birçok nahiyenin karyelerinde “resm-i bostan” adıyla vergi kayıt altına alınmıştır. Reayadan bu isimle vergi alınması bize sadece kendi ihtiyaçları kadar değil kazanç amaçlı da üretimin yapıldığını gösterir.

“Resm-i meyve” ise sancak genelinde sadece Debre nahiyesinin Şikeste karyesinde tespit edilmiştir.

“Resm-i kışlak, Öşr-i Küvware ve öşr-i gögöl vergilerinin alınması bize halkın hayvancılık ile de uğraştığını gösterir. Özellikle öşri küvwareninin bölgenin arı yetiştirmeye elverişli olduğuna bağlı olarak neredeyse tüm sancak genelinde alındığını görüyoruz. İpek böcekçiliği yetiştiriciliğinin sadece Rodne nahiyesine bağlı, Duka karyesinde ve İtbala nahiyesinin İste ve Elişige karyelerinde yapıldığını Öşr-i gögöl ismiyle alınan vergiden anlıyoruz.

Ayrıca Gırbelan ve Aşağı Gırbelan nahiyelerinde tuz üretimi yapıldığını burada bulunan Filorici ve Tuzcu cemaatlerinden anlıyoruz.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 499 Numaralı Tapu Defteri.

Akdağ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, C.11, Ankara 1990.

Akgündüz, Ahmet, Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 7/I.Kitap KanuniDevri Kanunnâmeleri II. Kısım, İstanbul 1994.

Barkan, Ömer Lütfü, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi ve Hakân'a Mahsus İstatistik Defterleri-1 ",

Baykara, Tuncer, "Anadolu'nun idari Taksimatı" Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Ankara 1998.

Behar, Cem, " Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)" Tarih İstatikleri Dizisi Historical Series, C.2, T.C Devlet İstatistikleri Enstitüsü State Instute of StatiusPrime Ministry Republic of Turkey, s.IX-XXII

Bilge, Mustafa L, "Arnavutluk", DİA, C.3, 1991.

Çağatay, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reaya'dan Alınan Vergi ve Resimler", AÜDTFCD, C.V, Ankara 1947, s.483-511.

Çakar, Enver, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi- Fırat University Journal of Social Science S.1, Elazığ, 2002.

Durmaz, Edip, "Tarihsel Süreç İçerisinde Coğrafi, Siyasi ve İdâri Bir Terim Olarak "Rumeli" (12-19. Yüzyıllarda)", Electronic Journal of Vacational Collages May-Mayıs 2014, s.568-75.

Emecen, Feridun, "Ağnam Resmi", DİA, C.1, 1988.

Emecen, Feridun, "Baştina", DİA, C.5, 1992.

Erkal, Mehmet, "Cizye", DİA, C.8, 1993.

Erkal, Mehmet, "Öşür", DİA, C.34, 2007.

Gündüz, Tufan, Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Göğünç, Nejat, “Hane”, DİA, C.15, 1997.

İnalcık, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, Balkanlar, Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s.9-32.

İnalcık, H. Osmanlı Devleti'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi, C.1, İstanbul 2000.

İnalcık, H. “Filori”, DİA, C.13, 1996.

İnalcık, H. “İspence”, DİA, C.23, 2001.

İnalcık, H. “Murad I”, DİA, C.31, 2006.

İnalcık H. “Rumeli”, DİA, C.35, 2008.

İlgürel, Mücteba, “Subaşı”, DİA, C.37, 2009.

Jelavich, Barbara, Balkan Tarihi I 18. ve 19. Yüzyıllar, Kare Yayınları, İstanbul, 2006.

Kazıcı, Ziya, “Osmanlı'da Vergi Sistemi”, Osmanlı Medeniyeti Tarihi-5, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.

Nasuhbeyoğlu, Tayfun, Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, İstanbul 2008.

Ortaylı, İlber, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedid Neşriyat, Ankara 2008.

Öz, Mehmet, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, Vakıflar Dergisi, S.XXII, Lale Ofset Matbaacılık, Ankara 1991, s.429-439.

Özcan, Abdulkadir, “Lala Şahin Paşa”, DİA, C.27, 2003.

Özcan, A, “Çeribaşı”, DİA, C.8, 1993.

Özbek, Ramazan, Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara 2016.

Pakalın Zeki, Tarih Deyimleri ve Terimleri, C.1, Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Pamuk, Bilgehan, “Osmanlılar Devrinde Arnavutluk”, Balkanlar El Kitabı I, Karam ve Vadi Öncü Basımevi, Çorum-Ankara 2006.

Sahillioğlu, Halil, “Arus Resmi” DİA, C.3, 1991.

Sahillioğlu, H, “Askeri” DİA, C.3, 1991.

Şahin, İlhan, “Nahiye”, DİA, C.32, 2006.

Şahin, İlhan, “Sancak”, DİA, C.36, 2009.

Şentürk, Mahmut Hüdâi, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Devrinde Rumeli’de İskân Siyaseti ve Neticeleri” Belleten, C.LVII, S.218 Nisan, TTK Basımevi, Ankara 1993, 89-112.

Tabakoğlu, Ahmet, “Resim”, DİA, C.34, 2007.

Taşkın, Ünal, “1540 Tarihli Kanunâmelere Göre Musul, Amid ve Erzurum Sancaklarında Zirâi Gelirlerin Mukayeseli Tahlili”, Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Volüme 2/2, Spring, 2007, s.632-653.

Taşkın, Ü, “Osmanlı İdaresinde Safed (1516-1600)”, T.C Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Yayınları, NO:21, Elazığ 2011.

Taşkın, Ü, “Rüsûm-ı Örfiyye”, Tarih Okulu- The History Schooll, İlkbahar-Yaz 2013, s.55-70.

Taşkın, Ü, “Osmanlı Devleti’nin Son Yıllarında Ağnam Vergisine Yapılan Zamlar”, International Periodical for the Languages, Literature and History Of Turkish, Volume 8/5 Spring 2013, s.789-796.

Türcan, Talip, İslam Hukuku El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

Uludağ, Süleyman, “Mücerred”, DİA, C.31, 2006.

Ünal, Mehmet Ali, Osmanlı Messeseleri Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta 2013.

Yeniçeri, Celal, “Bac”, DİA, C.4, 1991.

Akif Aydın M, İpşirli M., Kırmızı A., Yunus U. “Halil İnalçık İle Türk Hukuku Üzerine” Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 3(5), 2005, 477-488

Ömer Toraman “Osmanlı Taşra İdaresi ”[www.tid.gov.tr>makaleler>OTORAM.DOC](http://www.tid.gov.tr/makaleler/OTORAM.DOC)
Erişim Tarihi: 15.07.2017

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Arife Göknur Parlak
Uyruğu	Türk
Doğum Tarihi ve Yeri	Adıyaman, 10/06.1979
E-Posta	goknurparlak@hotmail.com

Eğitim Bilgileri	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Adıyaman Kız Meslek Lisesi	1996
Üniversite	Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	2015
Yüksek Lisans	Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı	
Doktora		

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
Ortaokul/2017-2018	Adıyaman Çadırkent İmam Hatip Ortaokulu	Ücretli Öğretmen

Yabancı Dil	İngilizce
-------------	-----------

Yayınlar	<ol style="list-style-type: none">Adıyaman Üniversitesi, Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu IV, Cezaevi Olarak Kullanıldığı Yıllarda Musalla (Alaybeyi) Camii Adlı Bildiri Sunumu (2017)Adıyaman Üniversitesi, Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu V, Osmanlı'nın Son Dönemlerinde İstanbul'da Yayımlanan Genç Kadın Dergisi, Adlı Bildiri Sunumu (2018)
----------	--

EKLER LİSTESİ

EK-1: Dukakin Sancağı (Karacadağ Nahiyesi) Kanunnamesi (TD 499, s.290-1)...	89
EK-2: Dukakin Sancağı (Karacadağ Nahiyesi) Kanunnamesinin Latin Alfabesi ile Yazılmış Metni.....	90
EK-3: 15. Yüzyıl Arnavutluk Haritası.....	92

<p>بقره بوزانده اولموشدور خطا اولموشدور تعب اولموشدور البدن و طلع الافرمانس تصريف اولموشدور تأثير اولموشدور مسئول اولموشدور والغنائس وغيره</p>	<p>انجمنه وكتب وغيره نقص وانت ولما الاي راض ان وغيره نوا نقد لن خطا لما</p>
--	---

EK -2. Dukakin Sancağı (Karacadağ Nahiyesi) Kanunamesinin Latin Alfabesi ile Yazılmış Metni

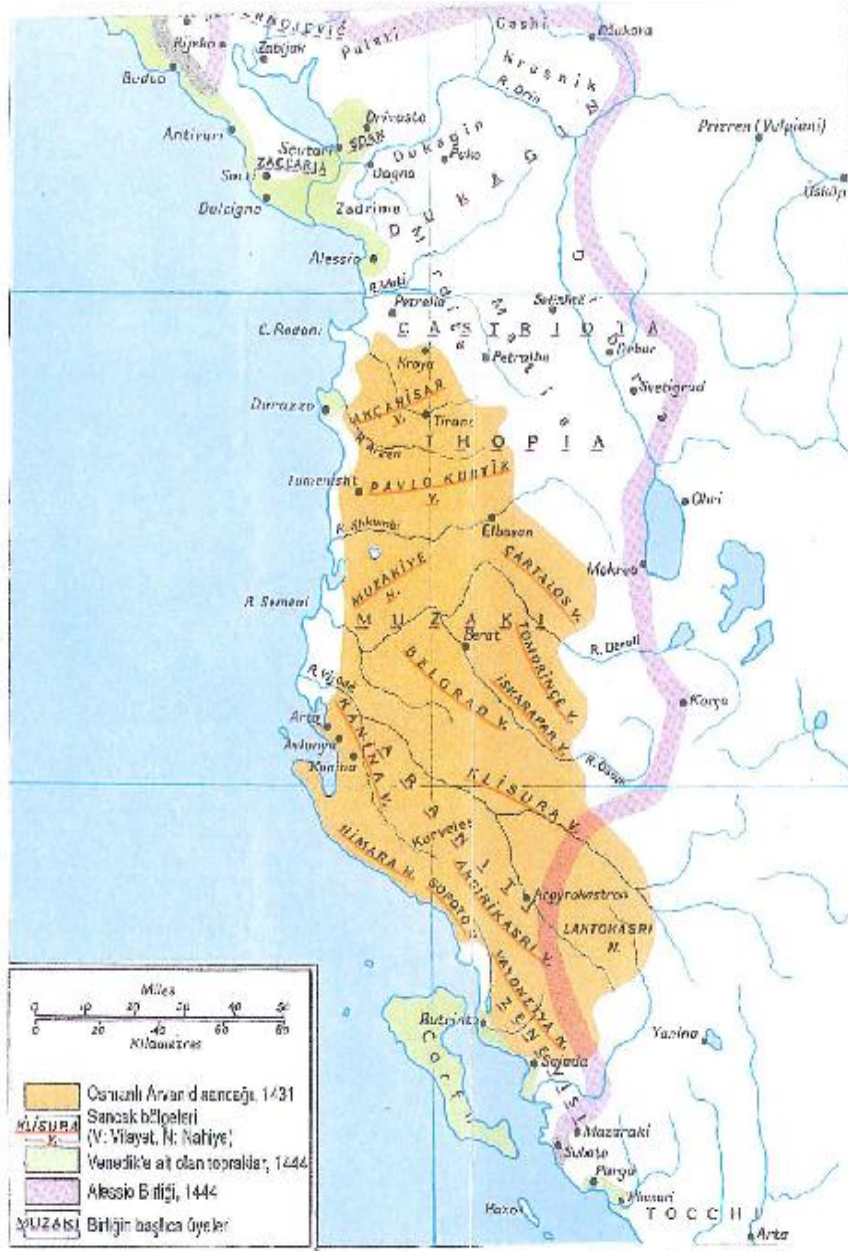
- Karacadağ nâhiyeleri reâyası Kotor Kal'ası kurbinde vaki' olan Çerne memlahasının yılda bir kere varup tâyelerin va arkların gereği gibi ayırtlayup ırgadlık hizmeti ederler.
- Sâkin oldukları yerleri sab ve sengistân yeri olmağın hizmetleri mukabelesinde avârız-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyeden muâfiyet üzere mukaddema her haneye ve baştinaya âdeti eflakiyye üzere elli beş akçe vaz' olunup otuz üç akçesi Hazine-i Âmire için haraç; iki akçesi cizye cem'ine varan padişah kullarına ve yirmi akçesi bedel-i öşür ve ispençe sancak beğine, on akçesi hâsıl vaktinde ve on akçesi ispençe zamanında tâyin olunup sâbıkan Çerne oğlu deryâya gidecek onun ve onun ile gidenlerin değirmenleri satılup resmi timara hasıl bağlanup;
- Ve bağları ki bâzı kurâda vaki olmuştur, nisf-ı hâsılı hassa deyu kayd olunup ve nisf-ı âharı zıkr olunan bağların harcına ve imaretine konulup ki, reâyaya çapalaya ve budaya ve filiz eyleye ve hâsıl olan şire fuçı harcı dahi reâyanın olmak üzeredir, fuçı edüp hizmetleri mukâbelesinde nisfin alup ve nisfi için sâir Vilayetlerde olduğu gibi kanun üzere monopolye dudulup ve monopolye mevsimlerinde satılmayan şire cebr ile reâyaya üzerine bırakmayalar. Meğer ki rızalarıyla diledikleri bahâya alalar.
- Ve mezkûr Çerne oğlu'nun ve onunla bile gidenlerin dalyanları ve geçitleri ve çayırları ve mezraları dahi hassa kayd olunup sancak beğine hâsıl kaydolunmuştur.
- Ve Çetne'de olan Isveta Gospoğa ve Rabka'da olan İsveti Nilola ve Preciste olan Kom ve Boyana Gölü'nde Ivranina Adası'nda Isveti Nikola nâmi manastırlara müteallik olup müteferrik kurâda vâki olan yerler ve bağar ve değirmenler ve dalyanlar için emr-i şerif mucébince her birine maktu mukarrer akçe kayd olunup vech-i meşruh üzere Defter-i Atik'de mestur olup.
- Ve nevâhi-i mezbûrenin sevâhilinde hâricden gelen koyundan kanun üzere âlâ ve evsat ve ednâ itibariyle her sürüden bi koyun resm-i kışlak ve haslar ve manastırlar ve cürüm-ü cinayet kurâ-i nevâhi-i mezbure sancak beğine hâsıl tayin olunmuştur.

EK-2, S. 2

- Ve şol baştinalar ki, baştinadan ayrılıp birer miktar yerleri mürur-ı eyyâmla âhara nakil etmekle sülüs ve rubu hisse kalup baştinalığa kâbil olmaya, onun gibiler Defter-i Atik'de hâli kaydolunup ve her kim tamam-ı resmle tâlip olursa alınup ona verile. Meğer evvel dahi uslub-ı mezkûr üzere kabul eyleye. Onun gibilerden tamam otuz üç akçe cizye alınup ber vech-i tahmin sancak beğine beşbin akçe hâsıl kaydolunmuş.
- Nevâhi-i mezbure müceddeden tahrir olunduk da zikr olunan hâli baştinalardan eser belirmeyüp tasarruf olunmaz yer olmayup belki zirâat yerleri killet üzere olmağın nice reâya etraf-ı memâlike parâkende olurmuş. Ol sebepten sâbık üzere avâriz-ı divaniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf olup her hâne ve hâliya baştina kaydolunan yerler Hazine-i Âmire için otuz üç akçe haraç ve cizye oşür mukâbelesinde on akçe ve bedel-i hırdavat dâhi on akçe vermek üzere kaydolunup ve zikr olunan haslar ve dalyanlar ve geçitler ve manastırlar ve resm-i kışlak ve cürm-i cinâyet kurâ-i nevâhi-i mezburede sancak beğine cümle yüz otuz bin akçelik üzere hâs tâyin olunup vech-i meşruh üzere Defter-i Cedid'e kaydolunmuştur.
- Ve cizye cem'ine varan kullara muâvenet edüp ve Çerne Memlahası'na nevâhi-i mezbure reâyası varup edâî hizmet eylemek için reâyayı sürüp ve yerli yerine hizmete tâyin eylemek için Defter-i Atik'de bâzı kurâda otuz altı nefer müselleme kaydolunup hâliya hizmetler lazım ve mühim olmağın Defter-i Cedid'e kemakân otuz altı nefer kaydolundu.
- Dukakin Sancağı'nda Zadrime ve Rugam (Rogam) Nâhiyeleri'nde olan karyeler ki, Defter-i Atik'de niyabetleriyle cemân 11.766 akçe yazılır, cemî hudûd ve sınırlarıyla tevâib-i ve levâhıkı ile ve yavasî ve kaçgunu ve mal-ı gâibi ve mal-ı mefkudî ve beytül-malî ve rüsûm-ı cerâyimi ve cinâyâtı ve sair bâd-ı hevâsı ve tayârâtı ve rüsûm-ı ağnâmı ve gallâtı ve mahsulâtı ve bâki müteveccihâtı fil-cümle âmme-i hukuk-ı şerriyye ve kâfe-i rüsûm-ı âdiyyesiyle mefrûz'ül- kalem ve maktûul-kâdem Sadrül- Vüzerâ'il-izâm Mustafa Hazretleri'ne sene 930 Zilka'desi evâsıtında temlik olunup mülknâme-i hümayun erzânî kılınup Mefhâr'ül-vüzerâ'il-izâm Hazreti İbrahim Paşa ve Ayas Paşa_Dâme ikbâlühümâ_marifetleriyle Defter-i Hâkânî'ye kaydolundu deyü Defter-i Atik'de mukayyet olmağın vech-i meşruh üzere Defter-i Cedid-i Hâkânî'ye dahi kaydolundu.¹²⁹

¹²⁹A. Akgündüz, a.g.e, s.670-671.

EK- 3. 15. Yüzyıl Arnavutluk Haritası

¹ Donald Edgar Pitcher, Çev. Bahar Turakça, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası (Doğu-Batıdan 16. Yüzyılın Sonuna Kadar Sultanlığına Görsel ve Sıra Sıra Haritalarla Birlikte)* Harita-15.